

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра германської філології та перекладознавства

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 035 Філологія

Шифр і назва спеціальності

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

на тему:

**Сучасна військова термінологія: етапи
становлення та перекладу**

Шифр 21168

Виконав:

студент 2 курсу, група ФПАмз-21-1

Підпис

В. Ю. Федорчук

Ініціали, прізвище

Керівник: д. пед. н., професор

Вчене звання, науковий ступінь

Підпис

Є. В. Долинський

Ініціали, прізвище

Нормоконтроль: к. пед. н., доцент

Вчене звання, науковий ступінь

Підпис

О.О. Мацюк

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри проф. Бойко Ю. П.

“ ” _____ 2022 р.

Хмельницький, 2022

SUMMARY

The experience of the participation of the Armed Forces of Ukraine in international military cooperation measures highlights a number of problems of linguistic support for military peacekeeping contingents and military observers. depends on the long-term process of improving the language training of future military translation specialists, cadets, these problems still stand in the way of achieving compatibility with the units and headquarters of many national peacekeeping forces, during military cooperation and training. First of all, these are the difficulties of translation and the use of NATO special terminology. The topicality of the work is determined by the need to develop a systematic approach to the translation into Ukrainian of English-language texts of military documentation, which also includes documents of UN and NATO peacekeeping missions. The topicality of the topic is also due to the need to form, systematize and standardize English-language military vocabulary with the prospect of developing and compiling an English-Ukrainian dictionary of minimum military activity according to NATO standards. This determines the **topicality** of the presented research.

The object of the study is military terms in the texts of English-language military documents of the UN and NATO, which are difficult to translate, and their translated counterparts in Ukrainian.

The subject of the research is the lexical-semantic, grammatical, genre-stylistic and structural-compositional features of the translation of terms of English-language UN and NATO military documents.

The **purpose** of the study is to highlight the peculiarities of the translation into Ukrainian of the texts and terms of the English-language military documentation of the UN and NATO.

This purpose required solving the following **tasks**: to characterize the concept of "military translation"; substantiation of the theoretical provisions of the translation research of military terminology in UN and NATO documents; classify military

documents and submit Ukrainian equivalents of their names; analyze the lexical and grammatical features of the translation of military documentation and terminology; to analyze the communicative, structural-compositional and genre-stylistic features of the translation of military documentation; to specify methods and techniques of translation of English-language terms and professionalisms used in the military sphere.

The methods of the scientific research are comparative translation analysis of the originals and their translations, descriptive method (classification of military documentation and generalization of collected material), method of dictionary definitions, linguistic and cultural, component and contextual analyses.

The principal statements to be defended:

1. Determining the genre characteristics of the texts of military documents of peacekeeping missions is a prerequisite for adequate reproduction of their communicative and pragmatic functions in the Ukrainian translation.

2. Linguistic obstacles to the adequate translation of English-language military documentation are the instability of terminology, the presence of lacunae and incorrect translation counterparts. They stand in the way of achieving linguistic and operational compatibility of Ukrainian military terms and their equivalents from NATO member countries.

3. The modern lexicon of military discourse combines various elements: military terms, professionalisms and phraseology in full and abbreviated forms, military and political neologisms and realities. The choice and application of appropriate methods and techniques of translation is determined by their belonging to the above categories.

4. When translating the terms of military documentation, it is necessary to keep the original toponyms, markings of weapons and equipment models in Ukrainian texts, submitting them in parentheses next to the translated counterpart.

5. The main methods of reproduction of terminological units of military documents, information-reporting documents and official correspondence are the

use of a full or partial counterpart, tracing, descriptive reproduction, extraction of an ethno-specific component and its compensation with a neutral counterpart.

6. Ways to solve these problems can be seen in the compilation of specialized dictionaries and the development of manuals for the translation of English-language military terminology, military documents of the UN and NATO.

The scientific novelty of the research. The proposed study is an attempt at a comprehensive translation-scientific analysis of English-language military documentation, as well as an attempt to solve the problem of Ukrainian military translation in the field of standardization of domestic military terminology.

The theoretical value of the research. The research results contribute to the theory of English-Ukrainian translation and supplement the partial theory of military translation. The theoretical significance of the performed research also lies in highlighting the peculiarities of the sublanguage of military documents, professional military terms of the UN and NATO missions, which cause difficulties in their translation.

The practical value of the research is that the obtained results can be taken into account and used to a) solve the current problems of bilingual communication, which will contribute to ensuring the appropriate level of compatibility of the units of the Armed Forces with the military structures of NATO member states in the context of their participation in joint military operations, multinational exercises and peacekeeping missions; b) development of practical recommendations for military translators who are involved in various activities of international military cooperation. The dissertation materials can be used for the preparation of special educational courses on the theory and practice of military translation in institutions of higher education, as well as for the compilation of relevant manuals, methodological recommendations, English-Ukrainian and Ukrainian-English dictionaries and glossaries of military vocabulary.

The approbation of the results of this research. The main provisions of the research were tested at the III International Student Scientific Conference "Globalization of Scientific Knowledge: International Cooperation and Integration

of Science Fields" on September 23, 2022, Dnipro city. As part of the participation, abstracts of the participant's report on the topic: Peculiarities of the use of phraseology in military texts and their translation into Ukrainian were published.

In the first chapter, "English-language military documentation and terminology as an object of translation and translation analysis", the theoretical and practical principles of military translation are determined, the genre varieties of military texts are described, and the classification of military documents is carried out. The section provides examples of: translations of lexical-semantic features of military documents, the use and translation of abbreviations and acronyms in military documents, the use of phraseology in the texts of military documents and their translation into Ukrainian. Methods of translation of neologisms and syntactic features of translation of military documents are characterized.

In the second chapter "Terminological, structural-compositional and genre-stylistic features of military documents translation", the translation of combat command documents, translation of official correspondence, methods of translation of information-reference and information-analytical materials are determined. In the second chapter, abstract translation of periodicals is characterized as a means of creating military documents. The role of translation in meeting the needs of the nomination of new concepts in military translation is also described.

The results of the research have shown that a trustworthy translation of military terms demands from the interpreter deep background knowledge of military science as well as highly professional usage of appropriate method of translation. In conclusion, it should be noted that the tasks are completed in full, the purpose is achieved.

АНОТАЦІЯ

Досвід участі Збройних сил України у заходах міжнародного військового співробітництва висвітлює цілу низку проблем лінгвістичного забезпечення військових миротворчих контингентів та військових спостерігачів. Незважаючи на багаторічний процес вдосконалення мовної підготовки майбутніх фахівців з військового перекладу, курсантів, ці проблеми досі стоять на перешкоді досягнення сумісності з підрозділами та штабами багатонаціональних миротворчих сил. У першу чергу – це труднощі перекладу та використання спеціальної термінології, якою послуговуються в НАТО. Актуальність роботи зумовлена потребою вироблення системного підходу до перекладу українською мовою англомовних текстів військової документації, що також включають документи миротворчих місій ООН та НАТО. Актуальність теми також зумовлена необхідністю формування, систематизації й унормування англомовної військової і військово-політичної лексики з перспективою розробки та укладання англійсько-українського словника мінімуму військової діяльності за стандартами НАТО.

Об'єктом дослідження є військові терміни у текстах англомовних військових документів ООН та НАТО, що становлять труднощі перекладу та їхні перекладні відповідники українською мовою.

Предметом дослідження є лексико-семантичні, граматичні, жанрово-стилістичні та структурно-композиційні особливості перекладу термінів англомовних військових документів ООН та НАТО.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**: охарактеризувати поняття "військового перекладу"; обґрунтування теоретичних положень перекладознавчого дослідження військової термінології в документах ООН та НАТО; провести класифікацію військових документів та подати українські відповідники їхніх назв; проаналізувати лексичні та граматичні особливості перекладу військової документації та термінології; проаналізувати комунікативно, структурно-композиційні та жанрово-

стилістичні особливості перекладу військової документації; конкретизувати способи та прийоми перекладу англomовних термінів і професіоналізмів, які використовуються у військовій сфері.

Методи дослідження: порівняльний перекладознавчий аналіз оригіналів та їх перекладів, описовий метод (класифікація військової документації та узагальнення зібраного матеріалу), метод словникових дефініцій, лінгвокультурологічний, компонентний та контекстуальний аналізи.

Положення, що виносяться на захист:

1. Визначення жанрових характеристик текстів військових документів миротворчих місій є передумовою адекватного відтворення їхніх комунікативно-прагматичних функцій в українському перекладі.

2. Мовними перешкодами адекватного перекладу англomовної військової документації є неусталеність термінології, наявність лакун та некоректні перекладацькі відповідники. Вони стоять на заваді досягнення мовної і оперативної сумісності українських військових термінів та їх еквівалентів з країн-членів НАТО.

3. Сучасний лексикон військового дискурсу поєднує різні елементи: військові терміни, професіоналізми та фразеологізми у повній і скороченій формах, військові та політичні неологізми й реалії. Вибір та застосування відповідних способів і прийомів перекладу визначається їхньою належністю до вищеназваних категорій.

4. При перекладі термінів військової документації необхідно зберігати оригінали топонімів, маркування моделей озброєння та спорядження в українських текстах.

5. Основними прийомами відтворення термінологічних одиниць військових документів, інформаційно-звітних документів та службової кореспонденції є використання повного або часткового відповідника, калькування, описове відтворення, вилучення етноспецифічного компонента й компенсація його нейтральним відповідником.

б. Шляхи вирішення зазначених проблем вбачаються в укладанні спеціалізованих словників та розробленні посібників з перекладу англійської військової термінології, військових документів ООН та НАТО.

Наукова новизна дослідження. Запропоноване дослідження є спробою комплексного перекладознавчого аналізу англійської військової документації, а також спробою розв'язання проблеми українського військового перекладу у сфері стандартизації вітчизняної військової термінології.

Теоретична цінність дослідження. Результати дослідження становлять внесок до теорії англо-українського перекладу та доповнюють часткову теорію військового перекладу. Теоретичне значення виконаного дослідження також полягає у висвітленні особливостей субмови військових документів, професійних військових термінів місій ООН та НАТО, які зумовлюють труднощі їх перекладу.

Практичне значення дослідження. Практичне значення полягає в тому, що отримані результати можуть бути враховані і використані для а) розв'язання актуальних проблем двомовної комунікації, що сприятиме забезпеченню належного рівня сумісності підрозділів ЗСУ з військовими структурами держав-членів НАТО у контексті їх участі у спільних військових операціях, багатонаціональних навчаннях та миротворчих місіях; б) розроблення практичних рекомендацій військовим перекладачам, які залучаються до різноманітних заходів міжнародного військового співробітництва. Матеріали дослідження можуть бути використані для підготовки освітніх спецкурсів з теорії та практики військового перекладу в закладах вищої освіти, а також для укладання відповідних посібників, методичних рекомендацій, англійсько-українських та українсько-англійських словників і глосаріїв військової лексики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження були апробовані на III Міжнародній студентській науковій конференції "Глобалізація наукових знань: міжнародна співпраця та інтеграція галузей наук" 23 вересня 2022 р. місто Дніпро. В рамках участі було опубліковано

тези доповіді учасника на тему: Особливості використання фразеологізмів у військових текстах та їх переклад українською мовою.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатку. Основний зміст дослідження викладений на – 90 с. Повний обсяг дослідження – 118 с.

У першому розділі "Англомовна військова документація і термінологія як об'єкт перекладу та перекладознавчого аналізу" визначаються теоретичні і практичні засади військового перекладу, описуються жанрові різновиди військових текстів, здійснена класифікація військових документів. У розділі наводяться приклади: перекладів лексико-семантичних особливостей військових документів, використання та перекладу аббревіатур і акронімів у військових документах використання фразеологізмів у текстах військових документів та їх переклад українською мовою.

У другому розділі "Термінологічні, структуро-композиційні та жанрово-стилістичні особливості перекладу військових документів" досліджується: переклад документів бойового управління, переклад службової кореспонденції. У другому розділі, реферативний переклад періодичних видань характеризується як засіб створення військових документів. Описується роль перекладу у забезпеченні потреб номінації нових понять у військовому перекладі.

Результати дослідження показали, що достовірний переклад військових термінів вимагає від перекладача глибоких знань військової науки, а також високопрофесійного використання відповідних способів перекладу. Підсумовуючи, слід зазначити, що поставлені завдання виконано в повному обсязі, мети досягнуто.

ЗМІСТ

ВСТУП	12
РОЗДІЛ 1. АНГЛОМОВНА ВІЙСЬКОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ І ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДУ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ	17
1.1. Теоретичні і практичні засади військового перекладу в контексті лінгвістичного забезпечення ЗСУ	17
1.2. Жанрові різновиди військових текстів.....	22
1.3. Класифікація військових документів як суттєвий чинник оптимізації їх перекладу.....	25
1.4. Відтворення лексико-семантичних особливостей військових документів і термінології.....	32
1.4.1. Особливості використання абревіатур і акронімів у військових документах та їх переклад українською мовою.....	39
1.4.2. Особливості використання фразеологізмів у текстах військових документів та їх переклад українською мовою.....	44
1.4.3. Особливості перекладу термінів-неологізмів у текстах військових документів.....	49
1.5. Синтаксичні особливості перекладу військових документів.....	54
Висновки до Розділу 1.....	57
РОЗДІЛ 2. ТЕРМІНОЛОГІЧНІ, СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ТА ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВИХ ДОКУМЕНТІВ	61
2.1. Термінологічні особливості перекладу документів бойового управління.....	61
2.2. Переклад військових термінів службової кореспонденції.....	68
2.3. Переклад військової термінології інформаційно-довідкових та інформаційно-аналітичних матеріалів.....	72

2.4. Реферативний переклад періодичних видань – засіб створення військової термінології та документації	82
2.5. Військовий переклад у забезпеченні потреб номінації нових понять і термінів.....	91
Висновки до Розділу 2.....	96
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	99
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	102
ДОДАТКИ.....	113

ВСТУП

Досвід участі Збройних сил України у заходах міжнародного військового співробітництва висвітлює цілу низку проблем лінгвістичного забезпечення. Незважаючи на багаторічний процес вдосконалення мовної підготовки майбутніх фахівців з військового перекладу, курсантів, ці проблеми досі стоять на перешкоді досягнення сумісності з іноземними військовими, під час співпраці, навчань, відряджень тощо. У першу чергу – це труднощі перекладу та використання спеціальної термінології, якою послуговуються в НАТО.

Актуальність роботи зумовлена потребою вироблення системного підходу до перекладу українською мовою англomовних текстів військової документації, що також включають документи миротворчих місій ООН та НАТО, що дотепер є актуальним дослідженням в українському перекладознавстві. Війна в Україні, надходження військової міжнародної партнерської допомоги, залучення українських військових спеціалістів до участі у міжнародній миротворчій діяльності, навчанні, вимагає високих стандартів їх мовної підготовки, уміння працювати із документацією, складеною за стандартами ООН та НАТО. Актуальність теми також зумовлена необхідністю формування, систематизації й унормування англomовної військової і військово-політичної лексики з перспективою розробки та укладання англійсько-українського словника мінімуму військової діяльності за стандартами НАТО.

Зв'язок работ з науковими програмами, планами та темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри германської філології та перекладознавства "Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі".

Об'єктом дослідження є військові терміни у текстах англomовних військових документів ООН та НАТО, що становлять труднощі перекладу та їхні перекладні відповідники українською мовою.

Предметом дослідження є лексико-семантичні, граматичні, жанрово-стилістичні та структурно-композиційні особливості перекладу термінів англomовних військових документів ООН та НАТО.

Мета роботи полягає у висвітленні особливостей перекладу українською мовою текстів та термінів англomовної військової документації ООН та НАТО.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- 1) охарактеризувати поняття "військового перекладу";
- 2) обґрунтування теоретичних положень перекладознавчого дослідження військової термінології в документах ООН та НАТО;
- 3) провести класифікацію військових документів та подати українські відповідники їхніх назв;
- 4) проаналізувати лексичні та граматичні особливості перекладу військової документації та термінології;
- 5) проаналізувати комунікативно, структурно-композиційні та жанрово-стилістичні особливості перекладу військової документації;
- 6) конкретизувати способи та прийоми перекладу англomовних термінів і професіоналізмів, які використовуються у військовій сфері.

Матеріали дослідження: 1) оригінали та переклад військових документів, а саме: тексти документів бойового управління, службова кореспонденція, інформаційні матеріали, військові періодичні видання; 2) фахові статті спеціалізованих видань; 3) словникові статті спеціалізованих лексикографічних видань.

Методи дослідження, які були використані в роботі: порівняльний перекладознавчий аналіз оригіналів та їх перекладів, описовий метод (класифікація військової документації та узагальнення зібраного матеріалу), метод словникових дефініцій, лінгвокультурологічний, компонентний та контекстуальний аналізи.

Положення, що виносяться на захист:

1. Визначення жанрових характеристик текстів військових документів миротворчих місій є передумовою адекватного відтворення їхніх комунікативно-прагматичних функцій в українському перекладі.

2. Мовними перешкодами адекватного перекладу англomовної військової документації є неусталеність термінології, наявність лакун та некоректні перекладацькі відповідники. Вони стоять на заваді досягнення мовної і оперативної сумісності українських військових термінів та їх еквівалентів з країн-членів НАТО.

3. Сучасний лексикон військового дискурсу поєднує різні елементи: військові терміни, професіоналізми та фразеологізми у повній і скороченій формах, військові та політичні неологізми й реалії. Вибір та застосування відповідних способів і прийомів перекладу визначається їхньою належністю до вищеназваних категорій.

4. При перекладі термінів військової документації необхідно зберігати оригінали топонімів, маркування моделей озброєння та спорядження в українських текстах, подаючи їх в дужках поряд із перекладним відповідником.

5. Основними прийомами відтворення термінологічних одиниць військових документів, інформаційно-звітних документів та службової кореспонденції є використання повного або часткового відповідника, калькування, описове відтворення, вилучення етноспецифічного компонента й компенсація його нейтральним відповідником.

6. Шляхи вирішення зазначених проблем вбачаються в укладанні спеціалізованих словників та розробленні посібників з перекладу англomовної військової термінології, військових документів ООН та НАТО.

Наукова новизна дослідження. Запропоноване дослідження є спробою комплексного перекладознавчого аналізу англomовної військової документації, а також спробою розв'язання проблеми українського

військового перекладу у сфері стандартизації вітчизняної військової термінології.

Теоретична цінність дослідження. Результати дослідження становлять внесок до теорії англо-українського перекладу та доповнюють часткову теорію військового перекладу. Теоретичне значення виконаного дослідження також полягає у висвітленні особливостей субмови військових документів, професійних військових термінів місій ООН та НАТО, які зумовлюють труднощі їх перекладу.

Практичне значення дослідження. Практичне значення полягає в тому, що отримані результати можуть бути враховані і використані для а) розв'язання актуальних проблем двомовної комунікації, що сприятиме забезпеченню належного рівня сумісності підрозділів ЗСУ з військовими структурами держав-членів НАТО у контексті їх участі у спільних військових операціях, багатонаціональних навчаннях та миротворчих місіях; б) розроблення практичних рекомендацій військовим перекладачам, які залучаються до різноманітних заходів міжнародного військового співробітництва. Матеріали дослідження можуть бути використані для підготовки освітніх спецкурсів з теорії та практики військового перекладу в закладах вищої освіти, а також для укладання відповідних посібників, методичних рекомендацій, англійсько-українських та українсько-англійських словників і глосаріїв військової лексики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження були апробовані на III Міжнародній студентській науковій конференції "Глобалізація наукових знань: міжнародна співпраця та інтеграція галузей наук" 23 вересня 2022 р. місто Дніпро. В рамках участі було опубліковано тези доповіді учасника на тему: Особливості використання фразеологізмів у військових текстах та їх переклад українською мовою. Сертифікат учасника конференції № 17092 від 23.09.2022.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних

джерел та додатку. Основний зміст дослідження викладений на – 90 с. Повний обсяг дослідження – 118 с.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та конкретні завдання дослідження, його наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність, визначено матеріал, джерела дослідження, методи дослідження.

У **першому розділі** "Англомовна військова документація і термінологія як об'єкт перекладу та перекладознавчого аналізу" визначаються теоретичні і практичні засади військового перекладу, описуються жанрові різновиди військових текстів, здійснена класифікація військових документів. У розділі наводяться приклади: перекладів лексико-семантичних особливостей військових документів, використання та перекладу абревіатур і акронімів у військових документах використання фразеологізмів у текстах військових документів та їх переклад українською мовою. Охарактеризовано способи перекладу неологізмів та синтаксичні особливості перекладу військових документів.

У **другому розділі** "Термінологічні, структуро-композиційні та жанрово-стилітичні особливості перекладу військових документів" досліджується: переклад документів бойового управління, переклад службової кореспонденції, способи перекладу інформаційно-довідкових та інформаційно-аналітичних матеріалів. У другому розділі, реферативний переклад періодичних видань характеризується як засіб створення військових документів. Також описується роль перекладу у забезпеченні потреб номінації нових понять у військовому перекладі.

У **загальних висновках** наводяться результати проведеного дослідження та формулюються основні висновки дипломної роботи.

Перелік використаних джерел налічує 91 працю вітчизняних та зарубіжних науковців та 19 джерел ілюстративного матеріалу.

РОЗДІЛ 1. АНГЛОМОВНА ВІЙСЬКОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ І ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДУ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ

1.1. Теоретичні і практичні засади військового перекладу в контексті лінгвістичного забезпечення ЗСУ

Військова галузь історично пов'язана з міжмовним посередництвом. З давніх давен тлумачі, які були обізнані з військовою справою, залучалися до воєнних кампаній. Ця практика дійшла і до наших днів, адже до складу будь-яких експедиційних сил уведено тих же військових тлумачів, хоча їхні назви та функціональні обов'язки можуть відрізнятися, наприклад: *military linguist/interpreter/translator*. Потреби в ефективній комунікації багатонаціональних миротворчих сил зумовили вироблення норм та стандартів єдиної робочої мови, яка отримала назву *English for Military Purposes / EMP* (Англійська мова для військових цілей) [94].

Специфіку практичної діяльності військового перекладача відображено у працях І. В. Корунця [29, с. 36-51], В. Арчі [81, с. 249-255], К. Торікая [107] та ін. Теоретичним і практичним аспектам військового перекладу присвячено багато наукових праць, які знайшли своє відображення у монографіях, підручниках та посібниках. Це в першу чергу такі фахівці військового перекладу, як М. Б. Білан, Л. М. Гончарук, П. А. Матюша, Р. К. Міньяр-Белоручев, В. П. Остапенко, А. Ф. Ширяєв, (військовий переклад з/на французьку мову); Н. П. Ветлов, Г. М. Стрелковський, Л. К. Латишев, Б. А. Дзись, А. М. Філімонов (військовий переклад з/на німецьку мову); Л. Л. Нелюбін, В. В. Балабін, А. А. Дормідонтов, А. А. Васильченко, Г. О. Судзіловський, С. Я. Янчук (військовий переклад з/на англійську мову).

Виокремлення теорії військового перекладу з її власними завданнями, предметом і об'єктом, методологією і методами дослідження є доведеним фактом, і доцільність її виокремлення уже не викликає сумніву. На даному

етапі розвиток теорії військового перекладу стимулюється інтенсифікацією залучення ЗСУ (далі – збройні сили України) до заходів міжнародного військового співробітництва, відбувається накопичення теоретичного та емпіричного матеріалу з основних європейських та східних мов, систематизуються (з одночасним пошуком українських перекладних відповідників) іншомовні термінологічні бази військової галузі, закладається теоретична база такої практичної діяльності як лінгвістичне забезпечення ЗСУ. У слід за О. М. Нікіфоровою [41], ми розглядатимемо лінгвістичне забезпечення військ (сил) як лінгвістичну діяльність, направлену на виконання завдань Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗСУ щодо здійснення усних та письмових перекладів, укладання словників, проведення мовної підготовки, оцінки рівня володіння мовою та сертифікації мовних знань, удосконалення методики викладання іноземної мови, а також, науково-дослідної діяльності [41, с. 259].

На наше глибоке переконання, військовий переклад є наріжним каменем лінгвістичного забезпечення участі ЗСУ у заходах міжнародного військового співробітництва, адже усі ці заходи потребують професійного перекладацького супроводження. У свою чергу, професійне перекладацьке супроводження таких заходів як миротворчі й антитерористичні операції та міжнародні військові навчання, залежить від стабільної військово-термінологічної та лексикографічної роботи, військово-спеціальної мовної підготовки, лінгводидактики військового перекладу, а також науково-дослідницької роботи у цих напрямках. Україна, як член-засновник ООН і партнер НАТО, долучилась до міжнародної миротворчої діяльності у 1992 році, і таким чином взяла на себе зобов'язання щодо приведення своїх збройних сил у відповідність із стандартами НАТО. Ці стандарти охоплюють практично усі сфери діяльності військового компонента Альянсу, але найперше – це стандарти засобів зв'язку, термінології, штабних процедур та керівних документів. Вітчизняні військові переклачі працюють над вирішенням проблем лінгвістичної сумісності з країнами НАТО. Ця робота

спрямована на розвиток військової субмови і унормуванням української військової термінології і почалась набагато раніше.

Беручи до уваги інтенсифікацію залучення ЗСУ у різні програми військового співробітництва, що відповідним чином збільшує попит на висококваліфікованих військових перекладачів й заклади їх підготовки, ще й тому, що військова тематика надзвичайно стрімко розвивається. Це спричинено війною в Україні, розвитком воєнних технологій і змінами політичних курсів держав. Процес військового термінотворення, впровадження новоутворених понять і термінів у повсякденну мову учасників воєнного процесу відбувається постійно. Вирішення цієї проблеми можливе лише після подолання мовного бар'єра та опанування штабних процедур за стандартами НАТО. Актуальною є думка видатного вітчизняного перекладознавця І. В. Корунця, який стверджує, що "тлумачення і переклад давно стали невід'ємним елементом у міжнародній, зовнішньополітичній та військовій діяльності" [29, с. 33].

Автори одного із перших підручників з військового перекладу Ю. А. Спажев та А. А. Філіпов [53] розглядають військовий переклад у двох аспектах: як сферу практичної мовної діяльності, і як навчальний предмет. Як сфера практичної мовної діяльності військовий переклад являє собою один з видів спеціального перекладу, об'єктом роботи якого є різноманітні військові матеріали. А доцільність виділення військового перекладу в самостійну навчальну дисципліну автори доводять з огляду на наявність ряду специфічних особливостей усного та письмового мовлення на військові теми, що обумовлено специфікою самої військової справи як окремої галузі знання.

Такими мовними особливостями є:

1. Максимальне насичення військових матеріалів військовою лексикою, основну і найбільш важливу частину якої становлять військові терміни, а в усному мовленні військовослужбовців іноземної армії – слова військового жаргону – сленгу.

2. Наявність у письмовому та усному мовленні на військові теми особливих ідіоматичних виразів та фразеологічних сполучень, які не вживаються або рідко вживаються в загальнолітературній мові.

3. Наявність деяких стилістичних відхилень від загальнолітературних норм, іноді досить значних. Так, в англійській мові це: а) широке використання еліптичних конструкцій, особливо в періодично створюваних документах, форма та зміст яких змінюється лише в певних межах (накази, зведення, донесення); б) стислість і сухість викладу матеріалу (наприклад, у статутах і бойовій документації), що поряд із застосуванням еліптичних конструкцій досягається шляхом широкого використання пасивних конструкцій і частою заміною підрядних речень абсолютними конструкціями, дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами; в) наявність зворотів офіційно-канцелярського стилю головним чином в інструкціях і настановах, що охоплюють спільні чи адміністративно-господарські питання; г) суворо регламентоване вживання дієслівних форм і зворотів мови в певних розділах бойових документів й статутів, і т. д.

4. Насичення, особливо бойових документів, скороченнями, більшість з яких використовується лише у військовій справі [53, с. 15-16].

Неоцінений внесок у теорію і практику військового перекладу зробив Г. М. Стрелковський [55], який вважав, що будь-яка теорія є узагальненням й систематизацією результатів певного виду людської діяльності. А найретельніше проникнення в суть цього процесу і складає передумови для виникнення часткової теорії, яка в свою чергу починає впливати зворотнім чином на практику, допомагаючи їй знаходити раціональні шляхи вирішення своїх нагальних проблем. Таким же самим чином як перекладацька практика призвела до виникнення своєї власної теорії, практика військового перекладача призвела до виникнення теорії військового перекладу [55, с. 9].

Здійснюючи типологізацію перекладів, А. Паршин [44, с. 17] виокремив військовий переклад (як переклад текстів з військової тематики) з-поміж науково-технічного, суспільно-політичного, художнього, юридичного

та побутового перекладів за ознакою жанрово-стилістичної характеристики матеріалу, що перекладається, і жанрової приналежності.

Не втрачають актуальності положення Р. К. Міньяр-Белоручева [36], який стверджував, що у військовому перекладі доводиться мати справу головним чином з текстами, які насичені військовою термінологією, тому він багато в чому збігається з науково-технічним перекладом. Але він також зазначав, що у військовому перекладі доводиться мати справу з текстами інформаційно-пропагандистського характеру, з діловою документацією, а також з іншими військовими матеріалами. Крім того, військовий переклад, на відміну від інших видів науково-технічного перекладу, має свої специфічні види перекладу, пов'язані з необхідністю вирішувати оперативні завдання (допит військовополоненого, радіопереговори тощо). Р. К. Міньяр-Белоручев дійшов висновку, що військовий переклад можна визначити як науково-технічний переклад оперативного призначення [68, с. 260]. Г. О. Судзіловський був першодослідником англomовного військового сленгу [56].

Першою вітчизняною науковою працею у царині військового перекладу є монографія В. В. Балабіна, у якій автор розглядає особливості перекладу американських військових сленгізмів [5]. В. В. Балабін не лише започаткував серію перекладознавчих досліджень військової субмови, а й заклав підвалини для створення школи військового перекладу в Україні. Серед інших здобутків В. В. Балабіна необхідно зазначити навчальний посібник "Основи військового перекладу" (2004 р.) [3]. Згодом, В. М. Лісовський та О. О. Чернишов у співавторстві та за редакцією В. В. Балабіна створили однойменний підручник (2008 р.) [4]. Іншим важливим напрацюванням В. М. Лісовського є підручник з військово-технічного перекладу (англ. мова, 2010 р.) у трьох томах [34].

Навчальний посібник з дисципліни "Військовий переклад" було створено авторським колективом, до якого входять В. М. Гапонова, І. А. Яремчук, І. Г. Блощинський [11]. О. В. Гукова розробила навчальний

посібник з практичного курсу військово-спеціальної мовної підготовки для вищих військових закладів освіти [12]. На особливу увагу заслуговує перекладознавче дослідження назв військових структур збройних сил франкомовних та румуномовних країн, яке здійснив П. А. Матюша [35].

Багатою є перекладацька і перекладознавча діяльність М. Б. Білана. Згаданий науковець є одним із співавторів підручника з основ військового перекладу (французька мова, 2010 р.) [6]. Він також здійснив дослідження лексико-семантичних проблем військового перекладу в однойменній монографії (2010 р.) [6].

Наукове дослідження формування української військової термінології з позиції філології було здійснено Я. П. Яремком у 1997 році [71]. Я. П. Яремко також торкнувся питання становлення й функціонування військових термінів-символів разом із їхніми умовними позначеннями [71, с. 115-116]. Праця Д. В. Василенка [8], є вагомим доповненням лінгвістичної картини оновлення і збагачення сучасної англійської мови, зокрема розвитку словникового складу військової сфери ХХ – початку ХХІ століття, у напрямку військової субмови. Т. Б. Лебедева [33] дослідила динаміку розвитку військової лексичної підсистеми в сучасній німецькій мові.

Вищенаведені результати і методологія досліджень, а також практичні напрацювання послужили основою й спонуканням до здійснення дослідження у галузі перекладу військової документації.

1.2. Жанрові різновиди військових текстів

Розглядаючи всю сукупність військових текстів, можна чітко виділити історично сформовані різновиди цих текстів, що відрізняються змістовою спрямованістю і функціональним призначенням. Функціональне призначення тексту стає найважливішим критерієм класифікації жанрів військових текстів, що істотно відрізняє військові жанри від жанрів художньої літератури, де функціональне призначення не відіграє істотної ролі. Річ у тім,

Яскравим прикладом слугує твір Марка Боудена "Падіння "Чорного яструба": Повість про сучасну війну" (1999 р.) [82].

Цей твір є одним з кращих взірців документальної воєнної прози, а в основу його сюжету покладено реальні події II-ї місії ООН у Сомалі (United Nations Operation in Somalia II / UNOSOM II), які призвели до великого політичного дисонансу.

Спираючись на результати вищенаведених досліджень військового перекладу, військового дискурсу та військових документів, ми відобразил класифікацію військових текстів у наступних чотирох групах:

Група 1: Тексти інформаційного змісту: а) військово-наукові тексти; б) військово-інформаційні тексти (інформаційно-довідкові тексти, інформаційно-аналітичні тексти); в) Військово-технічні тексти; г) Військово-публіцистичні тексти (Військово-політична періодика (видання військових органів), Військово-політична періодика (видання органів міжнародних організацій), Військово-політична періодика (видання цивільних органів).

Група 2. Тексти, що регламентують життя і діяльність військових та поліцейських сил: а) Статути й настанови; а) Військово-ділові тексти.

Група 3. Тексти нормативно-правових документів з концептуальних та організаційно-правових питань.

Група 4. Документальна воєнна проза та мемуари.

Важливим чинником успішної військової взаємодії усіх національних миротворчих контингентів є спроможність максимально лаконічного й водночас повного і точного викладу інформації, яка повинна надаватися у найстисліший термін.

Так, на необхідності щонайшвидшого впровадження у ЗСУ стандартизованої військової термінології, документації та штабних процедур НАТО наголошують у інформаційно-аналітичних оглядах сучасного стану військової справи Ю. Кумеда [31], І. Пашкевич [45], Д. Тимчук [57].

В основі стандартизованої документації НАТО лежать англо-американські норми, якими керуються всі країни-члени Альянсу та країни-

учасники Програми "Партнерство заради миру" для досягнення оперативної сумісності.

Тому створювана нині вітчизняна система об'єктивно ґрунтується на принципах гармонізації з системою стандартизації та кодифікації НАТО. Унормування робочої мови військової спільноти досягається завдяки тривалій роботі окремих інституцій у військовій структурі НАТО, основними з яких є наступні: Система кодифікації НАТО (NATO Codification System/NCS), Бюро стандартизації НАТО (Office for NATO Standardisation/ONS), Координаційна Рада НАТО з питань стандартизації (NATO Standardisation Liaison Board / NSLB), Організація НАТО зі стандартизації (NATO Standardisation Organisation / NSO), Комітет НАТО зі стандартизації (NATO Committee for Standardization / NCS), Штабна група НАТО зі стандартизації (NATO Standardization Staff Group / NSSG), Бюро координації термінології НАТО (Office of NATO Terminology Coordination/ONTC) [15, с. 351-353].

Унормування робочої мови сприяє кращому порозумінню завдяки єдиній термінології та єдиним критеріям оформлення військової документації [78, с. 6]. Працюючи з актами військового управління, перекладач натрапляє на цілу низку труднощів, пов'язаних, з одного боку, із структурою самих документів, а з іншого – з їхніми мовними особливостями. Незнання і неврахування цих особливостей, призводить до серйозних помилок, які негативно впливають на прийняття бойового рішення командиром.

1.3. Класифікація військових документів як суттєвий чинник оптимізації їх перекладу

Основні види друкованих та електронних матеріалів включають: 1) документи бойового управління багатонаціональних миротворчих контингентів; 2) службову кореспонденцію національних миротворчих

контингентів; 3) інформаційно-довідкові та інформаційно-аналітичні матеріали; 4) військові та цивільні періодичні видання, які висвітлюють перебіг миротворчих місій та воєнно-політичну обстановку у зонах конфліктів.

Сукупність вищенаведених видів друкованих та електронних матеріалів ми узагальнюємо за допомогою поняття "військова документація миротворчих місій ООН та НАТО". Одним із щоденних завдань військового перекладача є опрацювання вищевказаних джерел, а саме: відбір значущої інформації й відтворення її українською мовою для подальшого документування отриманих відомостей у розвідувальних зведеннях (intelligence summaries) та доповідях про результати вивчення району проведення (військових) операцій (analysis of the area of operation reports).

У нашому баченні, поняття "військова документація миротворчих місій ООН та НАТО" включає сукупність документальних джерел інформації незалежно від їхнього характеру і виду (друковані, рукописні, електронні), у нашій роботі, адже ми розглядаємо лише ті матеріали, які щоденно опрацьовуються військовим перекладачем.

Класифікація текстів військових документів неодноразово була предметом наукового інтересу для фахівців військового перекладу, адже така класифікація є не лише необхідною передумовою стратегії і тактики перекладача, а й оптимізує вибір потрібних мовних засобів.

Ю. А. Спажев [54] – один з перших майстрів військового перекладу, який запропонував власну класифікацію бойових документів та їх переклади, використавши оригінальні американські і, частково, англійські тексти. Так, дослідник визначив такі три категорії документів штабу загальновійськового з'єднання:

1. Внутрішні документи штабу;
2. Документи управління військами;
3. Звітні документи.

До першої категорії він відносить документи оцінювання та з'ясування обстановки.

До другої – документи управління військами, які в свою чергу поділяються на документи управління повсякденним життям військ (стройові документи) та документи управління бойовою діяльністю військ (бойові документи).

До третьої категорії відносяться документи, які опрацьовуються з метою інформування старшого начальника (і його штаб) або сусідні підрозділи переважно у вигляді доповідей та зведень [54, с. 271].

Власну класифікацію бойових документів (на прикладі бойових документів бундесверу) запропонував Г. М. Стрелковський [32, с. 238]

Він пропонує наступне визначення бойових документів та їх класифікацію: "Бойовими документами називаються усі документи, що мають відношення до організації, підготовки до ведення бою, а також до пересування і розташування військ на театрі воєнних дій. За своїм призначенням бойові документи поділяються на: а) документи з управління військами; б) звітні документи; в) довідкові документи.

Найважливішими документами з управління військами є бойові накази, які представляють собою один з основних засобів передачі командиром свого рішення. До звітних документів відносяться перш за все термінові і нетермінові донесення, оперативні та розвідувальні зведення, журнали бойових дій, звіти про результати бойових дій та ін. До довідкових бойових документів відносяться всі документи, що виготовляються для потреб штабу (робочі документи), як-то: схеми, розрахунки, доповіді та ін." [32].

У монографії автор подає наступну характеристику бойових документів: "Бойові документи відносяться до такої форми спілкування, яка характеризується тривалим впливом одного відправника повідомлення, в даному випадку – командира, на багатьох отримувачів, тобто на підлеглих. Іншими словами, бойові документи та інші види військових матеріалів, які підлягають перекладу, відносяться до різновидності одностороннього

впливу, тобто до одного з видів масової комунікації. Це певною мірою визначає і вибір мовних засобів для цієї форми спілкування" [55, с. 245].

Під "одностороннім впливом" ми розуміємо спонукання підлеглих до дії у системі військового підпорядкування. Особливими характеристиками усіх видів бойових документів у контексті їх лексичного наповнення та граматичних форм є вживання порівняно обмеженого складу військової лексики. Це перш за все лексика, яка використовується на позначення організації військ, бойової техніки, бойових дій і управління військами. Також обмеженим є і перелік граматичних форм, що вживаються у бойових документах. Використовуються головним чином ті форми, які здатні висловити офіційність і певну безособовість висловлювання, коли на перший план висувається не суб'єкт дії, а сама дія [55, с. 247-248].

Питання класифікації бойових документів бундесверу розглядалось колективом авторів підручника з військового перекладу німецькою мовою [58, с. 267-270]. Пропонується здійснювати класифікацію бойових документів за їх призначенням та формою. За своїм призначенням розрізняють такі види бойових документів: документи з управління військами, звітні документи, робочі документи та довідкові документи. За формою розрізняють текстові та графічні бойові документи [58].

Найповнішу класифікацію бойових документів запропонував Л. Л. Нелюбін у навчальному посібнику з перекладу бойових документів армії США [39, с. 7-17].

У згаданому підручнику автор подає загальну характеристику актів військового управління і бойових документів, детально аналізує основні лінгвістичні особливості бойових документів і пропонує власну методику їх опрацювання. За функціональною ознакою і характером інформації, що передається, дослідник поділяє штабні документи США на три основні групи: документи планування, інформаційно-звітні документи і документи управління [39].

В. В. Балабін та В. М. Лісовський також торкнулися проблематики класифікації видів бойових документів і вимог до їх оформлення у підручнику "Основи військового перекладу (Англійська мова)" (2008 р.) [4, с. 289-290]. В тематичному розділі "Штаби та бойові документи (Staffs and Staff Papers)" автори вищеназваного підручника також розрізняють текстові та графічні бойові документи, а також поділяють бойові документи на три види в залежності від їх призначення і змісту: 1) документи по управлінню військами; 2) інформаційно-звітні документи; 3) довідкові документи [4].

На необхідності проведення класифікації текстів, які використовуються у військовому перекладі, наголошує у власній монографії вітчизняний дослідник військового перекладу та лексикограф М. Б. Білан [6, с. 15].

Згаданий науковець описав текстові характеристики військових статутних документів збройних сил Франції, опираючись на існуючу композиційну структуру документів стратегічного, оперативного і тактичного рівнів. Такий алгоритм перекладацьких дій забезпечив досягнення перекладачем адекватності у передачі функції тексту оригіналу й комунікативної мети, що є особливо актуальним для перекладу різнотипних документів. Зважаючи на вищенаведені положення, ми повністю поділяємо таку позицію М. Б. Білана і вважаємо, що проведення класифікації військової документації миротворчих місій уможливить здійснення типології текстів цих документів, а це значно спростить доперекладацький аналіз тексту.

Практика опрацювання військової документації переконливо свідчить про необхідність проведення доперекладацького аналізу тексту, що дасть змогу прийняти обґрунтовані перекладацькі рішення та стане запорукою адекватного перекладу.

Усі вищенаведені класифікації військових документів є продуктом глибокого перекладознавчого аналізу відомих дослідників військового перекладу, що дає підстави для їх використання з метою створення й упорядкування системи військової документації.

Уміння правильно визначати вагу і місце того чи іншого документа в залежності від його позиціонування в системі актів військового управління є вкрай важливим для військового перекладача. Спираючись на вищенаведені класифікації, ми пропонуємо власну класифікацію й характеристику військових документів, а саме, документи бойового управління, які доводиться опрацьовувати під час виконання миротворчих чи військових місій українським військовим перекладачам чи офіцерам багатонаціональних штабів з достатнім рівнем володіння спеціалізованою англійською мовою. Зазначимо, що поняття **документи бойового управління** визначається в українському законодавстві як "документи, які стосуються організації, підготовки та ведення бойових дій, а також переміщення (перегрупування) та розташування військ" [16]. До них належать: документи з планування операцій, документи з управління військами, звітно-інформаційні документи.

Документи планування операцій. До цієї групи належать наступні документи: план-задум (concept plan / CONPLAN), оцінка обстановки штабом (staff estimate), оцінка обстановки командиром (commander's estimate), оцінка можливостей забезпечення скритності підготовки операції / бою та заходів щодо введення противника в оману (tactical cover and deception estimate), стратегічний план (Strategic Plan), план кампанії (campaign plan), оперативний план / план операції (operation plan / OPLAN), план з тилового забезпечення (service support plan), план зі зв'язку підрозділу / частини (communication plan), план зі зв'язку з'єднання (signal plan), план дій для різних варіантів обстановки (contingency plan).

Документи з управління військами. До цієї категорії відносяться такі бойові документи: бойові накази (combat orders), накази по тилу (administrative orders / ADMINO), а також накази по стройовій частині (routine orders), оперативні директиви (operational directives), постійно діючі інструкції (Standing Operating Procedures / SOP), розпорядження по зв'язку (signal orders), бойове розпорядження по зв'язку (signal operation order),

оперативні інструкції по зв'язку (signal operation instructions), службові записки (Memorandums / MEMOs), схема-наказ на кальці (operations overlay).

Звітно-інформаційні документи призначені для доповіді у вищий штаб про хід виконання поставлених завдань і ситуації, що склалася, про нові рішення, що приймаються. До **оперативних звітно-інформаційних документів** належать: оперативна доповідь (operations report), доповідь про обстановку (situation report / SITREP), оперативно-розвідувальні зведення (Intelligence Summary / INTSUM), доповідь САЛЮТЕ (доповідь розвідки про візуальний контакт з ворожими елементами у форматі: чисельність, дії, місцезнаходження, підрозділ, час, озброєння) (Size, Activity, Location, Unit, Time, and Equipment / SALUTE report), дані та доповіді по зв'язку (signal reports), доповіді по видах забезпечення (logistics reports), доповідь з місця події (Spot Report / SPOTREP), журнали бойових дій (journals or record books), доповідь про результати допиту затриманого(их) (detainee(s) interrogation report), метеозведення (weather summary), карта оперативної обстановки (Situation Map / SITMAP), робочі карти оперативної обстановки (operation maps), схеми (layouts) та інші графічні документи. До **звітно-інформаційних документів служби тилу** належать: щоденні зведення по особовому складу (далі – о/с) (personnel daily summaries / PDS), доповідь про чисельність о/с (strength report), доповідь про втрати о/с (casualty report), оцінки можливих втрат (loss estimates), заявка на поповнення чи заміну о/с (personnel requisition or replacement request), доповіді з логістики (logistic reports), доповіді про надзвичайні події (accident reports).

Службова кореспонденція. Найбільш поширеними є наступні документи службової кореспонденції: Memorandum of Appreciation – службовий лист про визнання заслуг (від вищестоящого командування), Memorandum – службова (доповідна) записка, Certificate of Appreciation – лист подяки (за досягнення або плідну співпрацю), Congratulations on Promotion – привітання з нагоди підвищення по службі та ін.

Військові та цивільні періодичні видання, які висвітлюють перебіг миротворчих місій та воєнно-політичну обстановку у зонах конфліктів. Розрізняють наступні способи опрацювання документів: аналіз та класифікація, вибірковий і повний переклад, анотування, реферування, складання довідок, повідомлень, оглядів, доповідей по них. Пропонується застосовувати згадані способи у три етапи: класифікації документів, їх первинної обробки і повної обробки.

1.4. Відтворення лексико-семантичних особливостей військових документів і термінології

Оцінка якості перекладу, за словами Ю. О. Жлуктенка [17, с. 85], не може обійтися без певного мірила. Таким мірилом якості перекладу чи її кваліфікаційними характеристиками є еквівалентність та адекватність. Обидві категорії, як стверджує М. Б. Білан [6, с. 201], носять оцінково-нормативний характер для перекладу військових статутних документів. Відмінність між цими категоріями полягає у тому, що еквівалентність вимагає збереження інформаційної схеми повідомлення і зорієнтована на результат перекладу, на відповідність створеного в результаті мовної комунікації військового тексту визначеним критеріям оригіналу; адекватність – це ознака правильності вибору рівня трансформацій тексту оригіналу. Ці твердження також актуальні й для перекладу військової документації.

Визначаючись із одиницею перекладу даного дослідження, ми зважаємо на типологічні відмінності текстів військової документації, які відібрані нами для перекладознавчого аналізу. За таких умов доцільно визначати одиницею перекладу рівень слів та словосполучень.

Письмова форма комунікації об'єктів і суб'єктів дискурсу зумовлює те, що найістотнішу роль у ньому відіграють саме терміни. У цьому контексті слушною є думка відомого вітчизняного дослідника розвитку й формування

українського військового лексикону Я. П. Яремка [71, с. 64-65] про те, що найадекватнішому розумінню терміна сприяє аналіз дискурсу як найважливішої категорії комунікації.

В контексті перекладознавчого дослідження військового дискурсу постають саме військові, а також і політичні терміни, отже постає потреба визначитись з їхніми дефініціями. Так, один з перших дослідників військової лексики Г. А. Судзіловський [56, с. 3] поділяє військову лексику англійської мови на такі складові частини:

1. Військова термінологія, що охоплює всю сукупність різних військових термінів;

2. Емотивно забарвлені елементи військової лексики, які, як правило, є стилістичними синонімами відповідних військових термінів.

Ці складові частини військової лексики мають певні спільні якості, тісно взаємозв'язані стосовно їх місця у словниковому складі мови, сфери їх вживання і деяких функцій. Дослідник також вказував на можливість слів та словосполучень однієї категорії втрачати притаманні їм якості і, навпаки, набувати якостей, які характерні для іншої категорії.

Визначення й класифікація військових термінів є однією з ключових проблем військового перекладу. Так, Г. М Стрелковський [55, с. 84] відносив до військових термінів такі слова, які мають конкретну однозначну співвіднесеність в межах однієї сфери військової справи. Ми також погоджуємось з думкою дослідника про те, що не можна говорити про військовий термін загалом, адже існує стільки видів термінології, скільки сфер у всій сукупності військової справи. Це дає підстави розрізняти термінологію за родами військ і видами збройних сил, а також організаційну термінологію, загальнотактичну, штабну, військово-політичну, командно-стройову і військово-топографічну. Усі ці види термінології об'єднуються у загальновійськову термінологію. [55]. За Р. К. Міньяр-Белоручевим [37, с. 14], військові терміни – це слова або словосполучення, що позначають наукові поняття однієї із семантичних систем військової справи.

Вітчизняний дослідник української військової термінології Я. П. Яремко [71], працюючи над встановленням відношень між поняттями "військова лексика" і "військова термінологія", дійшов висновку, що військова термінологія є сукупністю моногалузевих і полігалузевих спеціальних найменувань, що співвідносяться з певними поняттями військової сфери і утворюють відповідну терміносистему.

Досить поширеною є практика уведення в лексичний склад української мови іншомовних слів виключно шляхом транслітерації з причини того, що спеціаліст певної галузі (у нашому випадку – військова справа і політика) не зміг чи не захотів (внаслідок надмірного захоплення іншомовними словами як термінами) перекласти це слово українською мовою. Суттєвими проблемами, що перешкоджають досягненню сумісності, є труднощі у перекладі та використанні спеціальної термінології, якою послуговуються в НАТО [70, с. 158].

За нашими спостереженнями, переважна частина лексикону документації військових та миротворчих місій ООН та НАТО представлена військово-спеціальною і політичною термінологією та загальноживаною лексикою, на яку і припадає максимальне смислове навантаження. Характерними рисами текстів військової документації миротворчих місій ООН є насиченість професійною термінологією, надзвичайно високий відсоток використання аббревіатур та акронімів, чітке і лаконічне подання матеріалу за повної відсутності емотивно забарвлених компонентів тверджень та спонувань.

Склад сучасного військового лексикону перебуває у безперервному розвитку, намагаючись не відставати від об'єктивної дійсності. Таким чином, ми постійно стикаємось із утворенням нових термінів, понять, зміни значень існуючих термінів та положень тощо. Міжнародна військова миротворча термінологія постійно поповнюється новими термінами, що виникають на різних етапах конфронтації і примирення. Деякі терміни змінюють свої значення залежно від змін на світовій політичній арені. Яскравим прикладом

цього явища слугує термін *enclave*, який шляхом адаптивного транскодування увійшов в лексикон українських миротворців як "анклав" (фр.: *enclave*, з лат.: *inclavare* – зачиняти на ключ) – територія однієї держави, оточена зі всіх сторін територією іншої держави, або частина території однієї держави, що не має спільних кордонів з основною частиною своєї держави і оточена чужою територією. Використовуючи цей термін, перекладачі не повинні забувати про те значення, яке вкладають в нього американські військові, а саме: *плацдарм, опорний пункт* (у переважній більшості – ворожий), хоча під час війни у В'єтнамі, американські військові позначали цим терміном береговий плацдарм або опорний пункт своїх військ. На сьогоднішній день цей термін використовується виключно на позначення ізольованого цивільного населення або ворожих військових осередків, наприклад:

*"An intensifying insurgency in Afghanistan has piled pressure on Pakistan to go after militants operating from sanctuaries in remote **enclaves** on its side of the border" [80].*

*"Зростання повстанського руху в Афганістані примусило уряд Пакистану вдатись до переслідування бойовиків на своїй території, котрі діють із **безпечних зон** віддалених поселень, що не контролюються урядом".*

Не менш цікавим є термін *safe haven*, який зафіксовано у словнику "Dictionary of Military Terms" (2004 р.) із визначенням:

"peacekeeping term for a secure area in which members of an ethnic or sectarian minority can seek safety from the hostility of the main population" [83, с. 207].

Цей термін здобув особливу популярність серед американців після оголошення війни міжнародному тероризму, а також надійно утвердився в негативному значенні для опису безпечних районів базування терористів чи повстанців. Цей термін найчастіше зустрічається у складі наступних словосполучень:

safe havens for al Qaeda – "надійний притулок для Алькаїди",

"to eliminate / eradicate the safe havens" – "знищити / викоринити такі зони безпеки" [69, с. 389-392].

Зона безпеки на визначеній території, на якій сили НАТО або сили під керівництвом НАТО забезпечують безпеку людей та майна. передається терміном *safe area* [60, с. 195], а **район під протекторатом ООН** передається терміном *United Nations protected area*. Переклад інших подібних понять теж часто супроводжується хибними тлумаченнями. Наприклад, відтворення терміна *safe and secure environment* часто виливається у тавтологію – *середовище захищеності і безпеки*. Вважаєм за доцільне передавати термін *safe and secure environment* як **стан суспільної безпеки** або, залежно від контексту, у ширшій формі: **безпечні умови життєдіяльності**. Цей термін найчастіше зустрічається в часткових наказах (Fragmentary Orders) та медіа-релізах (Media Releases) багатонаціональних миротворчих сил.

Загалом, військові та політичні терміни характеризуються чітким семантичним окресленням своїх меж та специфічністю понять, які вони позначають, хоча і не всі вони позбавлені багатозначності. Наприклад, термін *command*, залежно від контексту, може перекладатись як *командування, командувати, займати пануюче положення, команда*. У контексті можуть бути й інші значення, наприклад:

"You would think bullets flying past would **command your attention**, but he'd been too preoccupied to notice." [82, с. 16].

"Ви б подумали, що кулі, які пролітали повз, повністю захопили б вашу увагу, але він був надто заклопотаний, щоб їх помічати".

З погляду на труднощі для розуміння і перекладу, військово-політичні терміни, терміни бойових документів армії США можна розділити на три групи:

1. Терміни, що позначають військово-політичні елементи іншомовної дійсності, які ідентичні елементам української дійсності, наприклад:

callsign – позивний, field manual – бойовий статут, human intelligence / HUMINT – агентурна розвідка, paramilitary forces – воєнізовані сили, range card – картка снайпера, safe lane – прохід у мінному полі.

2. Терміни, що позначають військово-політичні елементи іншомовної дійсності, які відсутні в українській військово-політичній дійсності, але мають загальноприйняті українські термінологічні відповідники, наприклад:

Battle Group – бойова група, Common Security and Defence Policy / CSDP – Спільна політика Європейського Союзу у сфері безпеки та оборони, cordon and search operation – операція з оточення та обшуку, Multinational Brigade – Багатонаціональна бригада, Operations Security / OpSec – безпека операцій. Умовами адекватного перекладу цих термінів є обізнаність перекладача із структурою збройних сил іноземних держав, а також розуміння контексту, що може слугувати підказкою для перекладача.

3. Безеквівалентні терміни-реалії. Ця група становить великий прошарок термінів, що позначають специфічні військово-політичні та етнокультурні поняття, які повністю відсутні в українській військово-політичній етнокультурній дійсності, наприклад:

humanitarian intervention – військове втручання з гуманітарних мотивів, proxy bomb – підричник-смертник з примусу / вимушений підричник-смертник (людина, яку змусили до виконання самогубної підривної акції).

Переклад таких термінів вимагає особливої уваги перекладача до усіх його компонентів і може виконуватись з допомогою наступних прийомів: а) описом значення англомовного терміна; б) калькування; в) часткової чи повної транслітерації; г) конкретизації значення слова і прийомом змішаного транскодування, наприклад: Gunnery Sergeant (GySgt) – артилеристський сержант. д) транскодування, наприклад: jihadist – джихадист. е) калькування або смислового розвитку.

Багатокомпонентні терміни, часто ускладнені аббревіатурами, акронімами та різного типу скороченнями, водночас викликають інтерес і становлять трудність для перекладу. Для перекладу термінів, що складаються

із двох і більше компонентів, слід виконувати ретельний семантико-синтаксичний аналіз з метою з'ясування смислової межі багатокомпонентного терміна, наприклад:

BXP Report (Border Crossing Point Report) – доповідь з пункту перетину кордону, NATO-led Partnership for Peace operation – операція під керівництвом НАТО в рамках програми "Партнерство заради миру".

Переклад багатокомпонентних термінів, що використовуються для позначення різних видів озброєння і бойової техніки, переважно виконується у зворотному порядку, а за необхідності - додаються додаткові слова з метою уточнення суті відтворюваного терміна.

Перекладач також зобов'язаний послуговуватися метричною системою вимірів для передачі калібрів, мір ваги, довжини, об'єму та ін. на українську мову. Наприклад, зустрівши у тексті наказу номер *M2 HB* або *M2 .50 cal*, перекладач повинен передати його з урахуванням вітчизняної форми запису найменувань одиниць стрілецької зброї (у даному випадку фонові знання військової справи повинні гарантувати упізнання скороченого запису повної назви цієї одиниці

Browning .50 Caliber Machine Gun – кулемет системи "Браунінг", калібр – 12,7 мм.

Приклади частого використання скорочень є характерними ознаками особливого стилю бойових документів, що відповідає вимогам стислого, чіткого і лаконічного висловлювання з метою уникнення двозначного тлумачення. Однак, таке вживання скорочень не є словотвірним процесом, адже в даному випадку ми послуговуємося скороченими формами уже існуючих слів:

VIC – vicinity (Під час перекладу слід спиратися на вираз: *in the vicinity of sth/smb.* – поблизу чого-н./кого-н.);

K-Serb та **K-Albanians** – складноскорочені слова (*Kosovo Serb* – косовський серб; *Kosovo Albanians* – косовські албанці);

TF – аббревіатура терміна *Task Force* – оперативно-тактична група;

(EM 068 792) – топографічний покажчик, координати точки розташування об'єкта в системі координатної сітки.

1.4.1. Особливості використання абревіатур і акронімів у військових документах та їх переклад українською мовою.

Характерною рисою військової документації є широке використання різного виду скорочень, адже проблема мовної економії та мовної надлишковості надзвичайно гостро постають саме у військовій справі. Іншим чинником інтенсифікації продукування та вживання скорочень є активізація миротворчої діяльності у всьому світі. Так, відомий дослідник закономірностей утворення й функціонування військових та науково-технічних скорочень В. В. Борисов [7, с. 3] стверджував, що широке використання самих різних скорочень є своєрідною відповіддю мови на науково-технічну революцію сьогодення.

Проблеми абревіації у військовій та суспільно-політичній сферах є предметом значного наукового інтересу вітчизняних та іноземних перекладознавців. Адже робоча мова миротворців постійно поповнюється новими скороченими формами термінів і професіоналізмів. Досліджуючи структуру і семантику абревіації в англійській військовій термінології та військовому жаргоні, науковці доводять, що прискорені темпи розвитку абревіації як процесу, з її подальшим впровадженням у військову документацію, відбувається саме в умовах воєнного часу. Військові абревіатури оновлюються у високому темпі.

За результатами дослідження Ю. А. Спажева і А. А. Філіпова [53, с. 16], в американських і англійських бойових документах близько 50% слів подано у скорочених формах. У меншій кількості скорочення можуть зустрічатися у всіх письмових військових матеріалах, а також в усному мовленні військовослужбовців [53]. Ґрунтовно досліджував вживання різних типів скорочень у науково-технічній літературі В. І. Карабан [26, с. 448], який дійшов висновку про те, що різні типи скорочень можуть становити 50% усіх слововживань та 15% словникового складу.

Характерна риса текстів військових документів дає нам можливість використати чотири основні шляхи їх відтворення українською мовою, два з яких є власне перекладом (за допомогою відповідного скорочення або повного слова чи словосполучення), а два – транскодуванням (самого скорочення чи відповідного слова або словосполучення) [26, с. 488-451].

Названі прийоми перекладу скорочень знаходять широке застосування під час опрацювання військових документів, за винятком транскодування повної (вихідної) форми відповідного скорочення. Цей прийом застосовується лише епізодично для передачі назв компаній-підрядників, які не відносяться до самостійних суб'єктів миротворчої діяльності.

1. Переклад відповідним скороченням:

DMZ (Demilitarized Zone) – ДМЗ (Демілітаризована зона); DPKO (Department of Peacekeeping Operations) – ДОПМ (Департамент операцій з підтримки миру); ISAF (International Security Assistance Force) – МССБ (Міжнародні сили сприяння безпеці в Ісламській Республіці Афганістан);

2. Переклад відповідною повною формою слова або словосполучення:

AOR (Area of Responsibility) – зона відповідальності; CIMIC (Civil Military Cooperation) – цивільно-військове співробітництво; EOD teams (Explosive Ordnance Disposal teams) – групи знешкодження вибухонебезпечних предметів; IED (Improvised Explosive Device) – саморобний вибуховий пристрій; PMC (Private Military Company) – приватна компанія воєнізованої охорони; PSC (Private Security Contractor) – приватна компанія-підрядник, що надає послуги у сфері безпеки; ROE (Rules of Engagement) – Правила застосування сили (назва документа); VBIED (Vehicle-borne improvised explosive device) – транспортний засіб із саморобним вибуховим пристроєм.

3. Транскодування (транскрибування або транслітерування) скорочення:

FRAGO – ФРАГО (частковий бойовий наказ) (назва документа); IFOR (Implementation Force) – ІФОР (Сили Виконання Угоди у Боснії і Герцеговині); KFOR (Kosovo Force) – КФОР (Міжнародні сили з підтримки миру в

Косово); *OPORD* (*operational order*) – *ОПОРД* (*бойовий наказ*) (*назва документа*); *MEDEVAC* (*Medical Evacuation*) – *МЕДЕВАК* (*медична евакуація*).

Певні труднощі у перекладі скорочених форм існуючих термінів викликані не лише відсутністю у словниках їхніх українських відповідників чи перекладених повних форм, а й доволі поширеним явищем омонімії, наприклад (таблиця 1.1):

Таблиця 1.1.

Абревіатура	Повна форма	Переклад
AA ¹	air armament	авіаційне озброєння
AA ²	air army	повітряна армія
AA ³	air-to-air	класу "повітря-повітря"
AA ⁴	alerting authority	повноваження на приведення військової частини у бойову готовність
AA ⁵	area of action	район бойових дій
AA ⁶	avenue of approach	шлях підходу

Наприклад, у разі перекладу акроніма *CONPLAN* визначальною буде роль контексту, адже дане скорочення має три близькі за суттю, хоча і не тотожні повні форми:

1. *Contingency Plan* – план дій в особливій обстановці;
2. *Concept Plan* – план-задум;
3. *Concept of Operation Plan* – план-задум операції / бою.

Інші омонімічні скорочені форми можуть мати абсолютно різні значення. Так, абревіатура *NRC* однаково представляє *Norwegian Refugee Council* (*Норвезька рада у справах біженців*).

Поширеною причиною помилок у перекладах скорочень є невміння розпізнати функціональне призначення характерних для військових текстів акронімів, що призводить до хибного тлумачення їхніх понятійних значень. Услід за В. В. Борисовим [7], ми розуміємо під акронімом скорочене слово, утворене з початкових букв чи початкових елементів слів називного словосполучення, яке уподібнюється чи збігається за своєю формою (або фонетичною структурою) із звичайними словами [7, с. 170-171]. За

функціональним призначенням ми виокремлюємо такі групи типових акронімів:

Алфавітний код НАТО, що являє собою спеціальну звукову система позначення літер англійської мови (NATO Standart Phonetic Alphabet). Наприклад, ЕСНО – умовне звукове позначення англійської букви "e".

Умовне слово або вираз, який використовується під час радіотелефонного зв'язку та ведення радіообміну (**procedure word / proword**). Наприклад, *WILCO (I understand and will comply. – Зрозумів. Виконую.)*.

Кодове скорочення (brevity code). Наприклад, *ECHO (Positive SEESAW / electronic warfare weapons system (EWWS) / System M / Mode X reply.) – ЕКО (Позитивні аномалії коливання Північно-Атлантичного температурного коливання / засоби радіоелектронної боротьби (РЕБ) / Система М / Відповідь у режимі Х.)*

Позивний (callsign). Наприклад, *ECHO (Call sign for electronic warfare test range at China Lake) – ЕКО (Позивний полігону для випробування засобів РЕБ в Чайна Лейк, що знаходиться у північно-східній частині каліфорнійської пустелі Мохаве, США).*

Стандартизований військовий термін, який використовується у документах і публікаціях НАТО. Наприклад, *ECHO (evolutionary capability for HQ operations) – (еволюційний потенціал для штабних операцій).*

Назви організацій. Наприклад, *ECHO (European Community Humanitarian Office) – "ЕКО" Бюро Європейського співтовариства з гуманітарних питань / European Commission's Humanitarian Aid Office – Бюро Європейської Комісії з питань гуманітарної допомоги).*

Серед інших труднощів перекладу, пов'язаних із перекладом різних типів скорочень, варто зазначити так звані акроніми-омоніми (акроніми, які повністю чи частково співпадають із загальноживаними словами по буквенному складу та/або звуковій формі), наприклад, аналізований нами вище акронім *HULC (Human Universal Load Carrier) ↔ hulk*. Аналізуючи

особливості вживання скорочень у текстах військових документів та їх перекладу, ми виявили тенденцію до використання акронімів у ролі звичайних слів, яким також властивий перехід з однієї частини мови до іншої без участі афіксів (тобто, за допомогою конверсії) та за збереження ними понятійного змісту. Наприклад, *MEDEVAC* – акронім (повна форма – *medical evacuation* / медична евакуація), *a medevac* – іменник, *to medevac* – дієслово [83, с. 152], наприклад:

*The 4x ANP WIA were stabilized at FOB LAGMAN and later medevaced to KAF.**

Стан 4х членів Афганської національної поліції було стабілізовано на передовій оперативній базі ЛЕГМЕН (LAGMAN), а потім мед-евакуйовано до аеродрому м. КАНДАГАР (KANDAHAR).

У текстах сучасних військових документів дієслово *to medevac* є надзвичайно поширеним, що і наштовхнуло нас на відтворення його відповідною калькою "мед-евакуувати", а не за допомогою прийому описового перекладу – *транспортувати засобами медичної евакуації*. Звичайно, кальки на зразок "мед-евакуувати" та "мед-евакуація" є лише індивідуально-авторським новотвором (оказіоналізмом). Але, зважаючи на те, що вони утворені у відповідь на потребу передачі більшого об'єму інформації за допомогою якомога меншої кількості мовних знаків, ми цілком припускаємо їх перехід з оказіонального вжитку в узус. Фіксація новоутворених слів *a medevac* і *to medevac* у спеціалізованих словниках дає підстави стверджувати про появу нової словотворчої моделі: К – А – С, де К – корелят (елементи слів, з яких сформовано сполучення), А – акронім, С – звичайне слово.

Поширеною є практика термінологізації професіоналізмів, які фіксуються фаховими словниками і доповнюються визначеннями й коментарями, хоча й зберігають своє емотивне забарвлення. Так, професіоналізм *Nap-of-the-Earth*, як і його скорочена форма – *NOE* – зафіксовано одразу у кількох словниках із наступними визначеннями:

a flight profile flown by helicopters for maximum terrain cover (only a few feet off the ground, usually below the trees) [98, с. 419]

режим польоту вертольотів, що передбачає максимальне використання місцевості в якості прикриття (всього в декількох футах над землею, як правило, нижче верхівок дерев);

low-level flight that follows the terrain's contours to minimize visibility and evade ground fire [103, с. 157]

політ на малій висоті, який повторює контури місцевості з метою звести до мінімуму помітність і уникнути вогню з землі.

1.4.2. Особливості використання фразеологізмів у текстах військових документів та їх переклад українською мовою.

Крім розглянутих вище мовних особливостей, тексти військових документів містять як специфічні для військової та політичної сфер фразеологізми, так і фразеологізми, що походять з інших галузей людської діяльності. Проблематика перекладу фразеологізмів або, іншими словами, фразеологічних одиниць (далі – ФО), розглядалася багатьма вітчизняними та іноземними перекладознавцями.

Хоча проблематика перекладу ФО досліджувалась багатьма відомими перекладознавцями, досі не вироблено єдиної позиції стосовно того, що саме вважати фразеологізмом, немає й загальноприйнятої його дефініції. У нашому дослідженні ми спираємося на дефініцію фразеологізму, у якій охоплено усі мовні феномени, об'єднані ознаками відтворюваності, стійкості, культурної маркованості, а також високим рівнем кумулятивності та трансляторності.

Думки вчених також розходяться щодо доцільності зараховування до категорії ФО прислів'їв та приказок, крилатих виразів та афоризмів, усталених метафоричних та необразних виразів тощо. Більш того, вироблені вченими рекомендації щодо методів перекладу ФО теж різняться між собою, що пояснюється різним матеріалом дослідження.

В. І. Карабан [26], досліджуючи жанрово-стилістичні особливості перекладу науково-технічних текстів, пропонує п'ять способів перекладу образних ФО: 1) повним еквівалентом; 2) відносним еквівалентом; 3) варіантним відповідником, коли з кількох синонімічних ФО вибирається одна – та, що найадекватніша у даному випадку; 4) калькою, дослівний переклад; 5) описово [26, с. 459-460].

Серед фахівців військового перекладу Ю. А. Спажев [53, с. 15] був чи не найпершим, хто розглядав ФО як окрему категорію образних елементів, які становлять труднощі перекладу текстів військових матеріалів. Варто зазначити, що Ю. А. Спажев розмежував військові ідіоматичні вирази і фразеологічні сполучення залежно від можливості вивести значення цілого із сукупності значень компонентів.

Здійснюючи перекладознавче дослідження американського військового сленгу, В. В. Балабін [5, с. 103-114] підняв питання військової сленгової фразеології, до якої він також відносив крилаті слова й вирази, що мають військову спрямованість або набувають нетипових конотацій. Для перекладу військової сленгової фразеології В. В. Балабін пропонує застосовувати такі прийоми: 1) переклад за допомогою прямого відповідника (повного фразеологічного еквівалента); 2) переклад за допомогою часткового відповідника (часткового фразеологічного еквівалента або аналога); 3) дескриптивний (описовий) переклад; 4) антонімічний переклад; 5) калькування; 6) комбінований переклад (як правило, спочатку наводять калькований переклад, а потім (у дужках або через кому чи крапку з комою) описовий переклад для порівняння чи додаткового пояснення; 7) переклад за допомогою оказіонального (ситуативного) відповідника [5].

Досліджуючи фразеологію сучасного політичного дискурсу, О. І. Чередниченко [62] здійснив тематичну класифікацію ФО, яка базується на семасіологічному підході до їхнього аналізу. Серед найпоширеніших тем, які найчастіше піддаються образному переосмисленню, згаданий науковець

виокремив такі: театр, спорт, гра, навігаційний рух, техніка, військова справа та читання [62, с. 56-61].

Розглянемо прийоми перекладу ФО, поширених у різних типах військової документації миротворчих місій, які згруповані у відповідності до запропонованої В. В Виноградовим [10, с. 140-161] класифікації ФО.

1. Фразеологічні зрощення:

Blue-blue – вогонь по своїх (між коаліційними силами), *green-green* – вогонь по своїх (між іракськими силами) (описовий переклад); *over-the-horizon force* / *OTH force* – зовнішній резерв миротворчих сил (описовий переклад);

Green Zone – Зелена зона (район міжнародних представництв у центральній частині м. Багдад, на місці бувших установ Коаліційної тимчасової адміністрації), *Red Zone* – Червона зона (неконтрольований коаліційними силами район) (комбінований переклад).

2. Фразеологічні єдності:

Bottle up – замкнути у пастці, оточити (переклад за допомогою ситуативного відповідника);

*Don't let the enemy **bottle you up** in this narrow valley.*

*Не дайте ворогові **оточити вас** у цій вузькій долині.*

Break off – зупинити(ся), розривати / переривати (переклад за допомогою ситуативного відповідника);

*Our Government **broke off** diplomatic relations with that country.*

*Наш уряд **розірвав** дипломатичні відносини з цією країною.*

*We had orders to **break off** from the attack at 1800.*

*Ми отримали наказ **зупинити** наступ о 18:00.*

In the trenches – в окопах; відчувати на собі нележку долю рядового; бувати у бувальцях; в (солдатських) чоботях; скуштувати солдатської каші (переклад за допомогою ситуативного відповідника), наприклад,

to spend one's early years *in the trenches* – провести свої молоді роки *в (солдатських) чоботях* / скуштувати солдатської каші у свої молоді роки.

Loose cannon – непередбачуваний людина, від якої можна всього чекати; потенційне джерело проблем (описовий переклад);

*His appointment as commander of the 140,000 US and NATO troops in Afghanistan has been welcomed by local officials, including President Hamid Karzai, who is increasingly seen in the West as **a loose cannon** [91].*

*Його призначення командувачем 140000 військовослужбовців США та НАТО в Афганістані віталось місцевими чиновниками, включаючи президента Хаміда Карзая, якого все частіше розглядають на Заході як **непередбачувану людину, від якої можна всього чекати.***

Military cocoon – військова охорона / захист (описовий переклад);

*There are a lot of heavy costs associated with leaving the **military cocoon.***

*Залишитись без **військового захисту** – означає піти на великі витрати.*

Tip of the spear – передовий підрозділ (або загін) (описовий переклад).

Tug-of-war – бої із змінним успіхом (переклад за допомогою часткового відповідника).

Look down the barrel of the gun – дивитися в дуло пістолета; дивитися небезпеці у вічі (переклад за допомогою ситуативного відповідника).

3. Фразеологічні сполучення:

Boots on the ground – наземні війська / сили на місцевості (описовий переклад).

Through the barrel of a gun – за допомогою збройної сили; силою зброї (описовий переклад);

to come to power through the barrel of a gun – прийти до влади за допомогою збройної сили; отримати владу силою зброї;

Comb over – ретельно переглянути (описовий переклад);

*Someone ought **to comb over** these reports carefully to find any errors.*

*Хтось повинен **ретельно переглянути** ці доповіді щоб знайти всі помилки.*

Comb for – ретельно оглянути / обшукати (описовий переклад);

*Soldiers **comb** roads for IEDs.*

*Солдати **ретельно оглядають** дорогу з метою виявлення саморобних вибухових пристроїв.*

Chain of command – порядок підпорядкування, командні інстанції, субординація (аналог);

*Orders come down through the **chain of command**; that is, they come from superior (higher) to subordinate (lower) officers.*

*Накази надходять по вертикалі **командних інстанцій**, тобто від начальника (старшого за званням офіцера) до підлеглого (нижчого за званням) офіцера.*

Line of duty – службові обов'язки (аналог);

*To help the family of a servicemember killed, wounded, or captured **in the line of duty**.*

*Допомагати родині убитого, пораненого чи захопленого **під час виконання службових обов'язків** військовослужбовця.*

4. Фразеологічні вирази (крилаті вислови, прислів'я, приказки та афоризми, сентенції тощо):

1) *"A war put off is not a war avoided." (Charlton Heston) – Відкласти війну ще не означає уникнути її.*

2) *"In war, truth is the first casualty" (Aeschylus) – Першою жертвою на війні стає правда.*

3) *"Peace is an extension of war by political means." (Robert Heinlein) – Мир є продовженням війни політичними засобами.*

4) *"Peace means far more than the opposite of war." (Fred Rogers) – Мир – не лише протилежність війні.*

5) *"Peace through strength / Peace comes through strength / World Peace comes through strength" – мир з позиції сили або мир досягається силою.*

6) *"Peacekeeping is not a job for soldiers, but only soldiers can do it." (Dag Hammarskjold) – Миротворчість – це не солдатська робота, але тільки солдат може її виконати.*

7) *"That seems to be one of the nicer things about war – it enriches the language so."* (Robert C. Ruark)

Одним із позитивних моментів у війні видається збільшення словникового складу мови.

Вищенаведені фразеологічні вирази перекладено за допомогою часткового відповідника, що є одним з найпоширеніших прийомів перекладу для даної категорії. Хоча, звичайно, можуть застосовуватись інші прийоми перекладу, наприклад:

"There can be no peace but that which is forced by the sword." (Henry Halleck) – *Мир встановлюється лише силою зброї.*

У даному випадку доцільним є застосування антонімічного перекладу фразеологічного виразу із генералізацією слова *sword*.

1.4.3. Особливості перекладу термінів-неологізмів у текстах військових документів.

Міжнародна миротворча діяльність у військових конфліктах є постійним стимулом до розвитку військово-політичного лексикону. Процес врегулювання конфліктів військовими і політичними засобами у різних куточках планети зумовлює безупинний розвиток лексичного складу англійської мови як мови міжнародного спілкування. Зростання темпів збагачення військової субмови новотворами підтверджується результатами дослідження Д. В. Василенка [8, с. 11], який вивчав розвиток словникового складу англійської мови військової сфери ХХ – початку ХХІ століття.

У цьому контексті слушною є думка автора про те, що інноваційні процеси у сфері англійської військової лексики детермінуються такими соціальними чинниками, як війни та військові конфлікти, поведінка людини на війні, сприйняття збройної боротьби суспільством. А розвиток військової науки і техніки та сучасна революція у військовій справі спричинюють формування нових словотвірних моделей і виникнення нових лексико-семантичних парадигм [8].

Проблеми перекладу неологізмів завжди викликали і надалі викликать жвавий інтерес перекладознавців, а переклад неологізмів військового дискурсу без перебільшення вважається одним із пріоритетних напрямків дослідження в контексті лінгвістичного забезпечення заходів міжнародного військового співробітництва за участі ЗСУ.

Найбільш актуальним для нашої роботи вважаємо розвідки відомого вітчизняного вченого Ю. А. Зацного та його послідовників [20; 21; 49; 50; 51], спрямовані на дослідження інноваційних процесів в англійській мові на початку XXI сторіччя, зокрема, поповнення словникового складу після трагедії 11 вересня 2001 року у США й початку глобальної війни з тероризмом.

Цікавою і слушною у полі цієї проблематики є думка Г. Наконечної: Перекладач, не знаходячи відповідника до певного спеціального терміна у словнику, має перед собою два шляхи: 1) описово передати зміст; 2) перенести без змін термін з мови-джерела в цільову мову [38].

Ми поділяємо переконання Р. П. Зорівчак щодо необхідності уміння перекладача відрізняти реалію у транскрипції чи транслітерації від неологізму [22, с. 63].

У цьому контексті слушними є думки В. І. Карабана [26], який вважає одними з найскладніших для перекладу ті групи лексичних елементів, які становлять слова в лапках. Адже (за аналогією із науково-технічною літературою) факт взяття слова в лапки може означати, що воно 1) є неологізмом, авторським новоутворенням; 2) є своєрідною цитатою, запозиченням з іншої термінології або терміносистеми; 3) вжито в іронічному смислі або 4) є метафорою [26, с. 320].

Р. П. Зорівчак [22, с. 64] зазначає, що є непоодинокі випадки, коли лексема, яка стала неологізмом в англійській мові, є водночас реалією щодо української мови і у перекладах такі неологізми найчастіше транслітерують. Таке твердження є істинним й стосовно військово-політичного дискурсу, хоча інколи доводиться застосовувати й інші прийоми перекладу, наприклад,

"Suspected militants fired rockets, detonated explosives and engaged in an intense gun battle with security forces Wednesday near the site of a jirga, or peace meeting, where Afghan President Hamid Karzai spoke" [102].

"Бойовиків підозрюють у ракетному обстрілі, приведенні в дію вибухових пристроїв, а також в інтенсивній перестрілці із силами безпеки в середу, неподалік від місця проведення Джирги, іншими словами – мирної ради старійшин Афганістану, на якій виголошував промову президент цієї країни – Хамід Карзай".

У цьому прикладі слово *Джирга* (запозичене із мови пашту) доповнюється поясненням у тексті оригіналу. Хоча це слово і зафіксоване англословними словниками, його завжди доповнюють поясненням, якщо текст повідомлення орієнтовано на широку аудиторію.

Велика частка новотворів, які з плином часу не лише повністю засвоїлися англійською мовою, а й поповнили термінологічну базу лексикону миротворчості, є словами французького походження. Так, Т. Б. Крючкова [30, с. 48-51], досліджуючи проблему взаємовідношень мови та ідеології зауважує, що одним із продуктивних способів поповнення таких лексико-семантичних підсистем, як суспільно-політична лексика і термінологія, є прийом калькування. У цей спосіб лексикон миротворчості поповнився словом *politico-military*, яке є калькою французького складного слова *politico-militaire* [30]. Термін *genocidaire* також є запозиченням з французької мови, хоча його значення не таке очевидне, як попереднього терміна. Можливість (як і необхідність) його відтворення за допомогою транслітерування та/або транскрибування видається нам досить сумнівною.

На думку Ю. А. Зацного [21, с. 189], це слово позначає **прихильника політики геноциду**. Розглянемо переклад цього слова у контекстуальному оточенні: *"Nevertheless, innocent women and children were effectively abandoned, even if they were the wives and children of genocidaires and up to 30,000 genuine refugees forced to flee with them [76]."*

"Тим не менше, невинних жінок і дітей було фактично залишено напризволяще, навіть якщо вони були дружинами та дітьми осіб, які чинили геноцид, і близько 30 тисяч справжніх біженців були вимушені утікати разом з ними".

У цьому реченні використано описовий переклад слова *genocidaires*, хоча в іншому контекстуальному оточенні цілком прийнятними його відповідниками можуть бути: **прихильники політики геноциду або винуватці геноциду**.

У цьому контексті слухними є думки В. І. Карабана [26], який вважає одними з найскладніших для перекладу ті групи лексичних елементів, які становлять слова в лапках. Адже (за аналогією із науково-технічною літературою) факт взяття слова в лапки може означати, що воно 1) є неологізмом, авторським новоутворенням, 2) є своєрідною цитатою, запозиченням з іншої термінології або терміносистеми, 3) вжито в іронічному смислі або 4) є метафорою [26, с. 320]. Р. П. Зорівчак [22, с. 64] також зазначає, що спостерігаються непоодинокі випадки, коли лексема, яка стала неологізмом в англійській мові, є водночас реалією щодо української мови і у перекладах такі неологізми найчастіше транслітерують.

Таке твердження є істинним й стосовно військово-політичного дискурсу, хоча інколи доводиться застосовувати й інші прийоми перекладу, наприклад, *"Suspected militants fired rockets, detonated explosives and engaged in an intense gun battle with security forces Wednesday near the site of a jirga, or peace meeting, where Afghan President Hamid Karzai spoke."* [102]

"Бойовиків підозрюють у ракетному обстрілі, приведенні в дію вибухових пристроїв, а також в інтенсивній перестрілці із силами безпеки в середу, неподалік від місця проведення Джирги, іншими словами – мирної ради старійшин Афганістану, на якій виголошував промову президент цієї країни – Хамід Карзай."

У цьому прикладі слово *Джирга* (запозичене із мови пашту) доповнюється поясненням у тексті оригіналу.

Велика частка новотворів, які з плином часу не лише повністю засвоїлися англійською мовою, а й поповнили термінологічну базу лексикону миротворчості, є словами французького походження. Так, Т. Б. Крючкова [30, с. 48-51], досліджуючи проблему взаємовідношень мови та ідеології зауважує, що одним із продуктивних способів поповнення таких лексико-семантичних підсистем, як суспільно-політична лексика і термінологія, є прийом калькування. У цей спосіб лексикон миротворчості поповнився словом *politico-military*, яке є калькою французького складного слова *politico-militaire* [30]. Термін *genocidaire* також є запозиченням з французької мови, хоча його значення не таке очевидне, як попереднього терміна. Можливість (як і необхідність) його відтворення за допомогою транслітерування та/або транскрибування видається нам досить сумнівною. На думку Ю. А. Зацного [56, с. 189], це слово позначає **прихильника політики геноциду**. Розглянемо переклад цього слова у контекстуальному оточенні:

"Nevertheless, innocent women and children were effectively abandoned, even if they were the wives and children of genocidaires and up to 30,000 genuine refugees forced to flee with them" [76].

"Тим не менше, невинних жінок і дітей було фактично залишено напризволяще, навіть якщо вони були дружинами та дітьми осіб, які чинили геноцид, і близько 30 тисяч справжніх біженців були вимушені утікати разом з ними."

У цьому реченні використано описовий переклад слова *genocidaires*, хоча в іншому контекстуальному оточенні цілком прийнятними його відповідниками можуть бути: **прихильники політики геноциду або винуватці геноциду**.

1.5. Синтаксичні особливості перекладу військових документів

Характерними рисами синтаксичних конструкцій документів з управління військами є використання великої кількості неповних речень і кліше та повна відсутність окличних речень [40, с. 286]. Це пояснюється тим, що окличні речення наділені емотивним забарвленням, а це суперечить суворій і чіткій регламентації досліджуваних нами документів.

Неповні речення широко використовуються у бойових документах. Найчастіше вибувають такі дієслова як: *be*, *do*, *have* та їм подібні у функціях зв'язки або допоміжного дієслова, а також у функції повнозначного слова, наприклад:

CJSOTF reportes: 2X rockets [have been] fired at FB CHAPMAN.

Об'єднаний оперативно-тактичний підрозділ багатонаціональних сил спеціального призначення (CJSOTF) доповідає про обстріл 2X некерованими ракетами пункту розгортання засобів вогневої підтримки ЧЕПМЕН (CHAPMAN) (FB – firebase; CJSOTF – Combined Joint Special Operations Task Force).

Ще однією характерною рисою військових матеріалів оперативно-тактичного рівня є широке використання пасивних конструкцій, які варто перекладати одним із запропонованих прийомів.

– Формою пасивного стану у відповідній формі часу, особи та числа: *041304MAR02 One mortar round was fired from the vic of ZEGRA QV117571 impacting in the UNITED KINGDOM sector QV11356567.*

04.03.2002 час: 04:13 було зроблено постріл з міномета з точки поблизу пункту Зегра/ZEGRA координати: QV117571; попадання – у секторі підконтрольному Великобританії, координати: QV11356567.

– Формою дієслова на *-ся*, *-сь* у пасивному значенні: *Hostile intent of opposing forces can be determined by unit leaders or individual soldiers if their leaders are not present.*

Ворожий намір сил противника може визначатись командирами підрозділів або окремими солдатами, у випадку відсутності їх командирів.

– Безособовими формами дієслова у відповідному часі, особі та числі:

Automatic fire is often reported in AUSBAT AOR.

Часто доповідають про постріли з автоматичної зброї у зоні відповідальності Австрійського батальйону.

– Трансформацією пасивного стану в активний:

Please be informed that ...

Доводжу до Вашого відома / Дозвольте повідомити Вам ...

Ввічлива форма звернення та прохання характерні для інформаційного бюлетеня (Information Circular).

Певні труднощі у перекладі синтаксичних комплексів зумовлені відсутністю в українській мові формальних відповідників інфінітивних, герундіальних та дієприкметникових конструкцій, і тому прийоми перекладу названих конструкцій заслуговують на докладніший розгляд.

Інфінітивні конструкції не менш широко представлені в бойових документах, адже такі конструкції виражають необхідність виконання певних дій. Інфінітивні конструкції можуть перекладатися наступними способами.

– Іменником: *The main tasks of verification are to provide mobility and safety for UNFIL personnel while carrying out operational activities.**

Основними завданнями верифікації є забезпечення мобільності та гарантування безпеки особовому складу (о/с) Тимчасових сил ООН у Лівані під час виконання ними своїх службових обов'язків.

– Інфінітивом: *Our main task is to maintain a safe and secure environment for local people.*

Наше основне завдання – підтримувати спокійні та безпечні умови життя для місцевих жителів.

– Безособовою формою дієслова-присудка у головному реченні та формою минулого часу дієслова-присудка підрядного речення:

*IA was reported to have recovered command wire from site before EOD/WIT arrival, no other means of initiation was found.**

Доповідалося, що бійцями Іракської армії було вилучено з місця події дрот для ініціювання вибухового пристрою ще до прибуття групи знешкодження ВВП/розвідки бойових систем; жодних інших засобів ініціювання не знайдено.

Що стосується герундіальних конструкцій, то їх можна перекладати іменником, інфінітивом, дієприкметником або підрядним реченням, наприклад:

– Іменником: *Detect places where ambushes could be organized, conduct cordon and search operation to detect, deter or to stop assailants from **attacking**.*

*Виявити можливі місця влаштування ворожих засідок, проводити операції з очеплення та обшуку з метою викриття, стримування або перешкодження **нападам**.*

– Дієприслівником: *[The] inf Bns should assist MATF teams in early completion of the task by **giving** them information about mine action that had taken place in that area in the past.*

*Піхотним батальйонам слід надавати допомогу оперативним групам розмінування для швидкого виконання завдання, **надаючи** їм інформацію про мінну війну, що мала місце на цій території в минулому.*

Дієприкметникові конструкції передаються наступними способами:

– Дієприкметник І (активного стану) у функції означення перекладається відповідною до контексту часовою формою дієслова-присудка, у складі підрядного означального речення – за допомогою коннекторів "що", "який". Наприклад:

*You may detain persons **threatening** or **using** force which would cause death, serious bodily harm, or interference with mission accomplishment.*

*Дозволяється затримання осіб, **які погрожують застосуванням сили чи застосовують її**, що може призвести до смерті, серйозних тілесних ушкоджень або втручаються у виконання визначених завдань.*

– Прикметником: *Provide S-3 with **detailed** information on intelligence collection assets that are available for the conduct of this mission.*

*Надати відділенню оперативної та бойової підготовки **детальну** інформацію про сили та засоби для збору розвідданих, що є в наявності для проведення цієї операції.*

– Дієприслівниковим зворотом, наприклад: *Warning shots **aimed to prevent** harm to either innocent civilians or the opposing force.*

*Застосування попереджувальних пострілів **покликане** запобігти нанасенню ушкоджень мирному цивільному населенню чи ворожим силам.*

– Підрядним умовним реченням: *Patrols may use deadly force **if fired upon** or if they encounter opposing forces which evidence a hostile intent.*

*Патрулі можуть застосовувати смертоносну силу **якщо по них відкривають вогонь** або у разі зустрічі із угрупованнями противника, які виявляють ворожі наміри.*

– Дієприкметником II (пасивного стану), наприклад: *Submit **completed** patrols, OP-s reports to G-2 Ops NLT 24 hours after completion of the patrol.*

*Подати **заповнені** форми доповідей по проведених патрулях та доповідей зі спостережних постів у відділ розвідки не пізніше 24 годин після закінчення патрулювання [67, с. 251-253].*

Висновки до Розділу 1

Військовий переклад, завдяки притаманним йому військово-технічній спеціалізації, багатогалузевості та великій термінологічній завантаженості є вельми складною справою для перекладача. Військовий переклад можна визначити як науково-технічний переклад оперативного призначення. Актуальним для нашого дослідження є поділ військових матеріалів на наступні типові групи текстів з жанровими відмінностями:

1. Інформативні тексти; 2. Тексти, що регламентують життя і діяльність військових та поліцейських сил; 3. Тексти нормативно-правових документів з

концептуальних та організаційно-правових питань; 4. документальна воєнна проза та мемуари.

До першої групи ми відносимо такі жанри: – військово-наукові тексти; – військово-інформаційні тексти; – військово-технічні тексти; – військово-публіцистичні тексти.

До другої групи ми відносимо такі жанри: – статuti й настанови; – військово-ділові тексти.

Окремо ми виділяємо жанр документальної воєнної прози та мемуарів.

Усі види друкованих та електронних матеріалів, які доводиться опрацьовувати українським військовим перекладачам чи офіцерам, ми узагальнюємо за допомогою поняття "військові документи".

Проаналізувавши усю сукупність військових матеріалів, ми виокремили чотири види військових документів: 1. Документи бойового управління багатонаціональних миротворчих контингентів; 2. Службова кореспонденція національних миротворчих контингентів; 3. Інформаційно-довідкові та інформаційно-аналітичні матеріали; 4. Військові та цивільні періодичні видання, які висвітлюють перебіг миротворчих місій та воєнно-політичну обстановку у зонах конфліктів. Проаналізувавши класифікації штабних документів відомих дослідників військового перекладу, ми запропонували власну класифікацію штабної документації миротворчих місій та перекладні відповідники їхніх назв.

Переважає частина лексики військової документації представлена військово-спеціальною, загальновійськовою та політичною термінологією. Військовий перекладач опрацьовує не лише текстові, а й графічні документи. У зв'язку з цим постає необхідність вміло оперувати термінами-символами, які позначаються у військових документах умовними знаками. За таких умов адекватний переклад термінів-символів може здійснюватись лише з опорою на їхні дефініції та коментарі, що містяться у першоджерелах.

Певні труднощі перекладу пов'язані із вживанням акронімів, які ми групуємо у відповідності до їх функціонального призначення. Розрізняти

акроніми за функціональним призначенням є передумовою їх адекватного перекладу. У результаті аналізу особливостей вживання скорочень у військових текстах виявлено тенденцію до використання акронімів у ролі звичайних слів, яким також властивий перехід з однієї частини мови до іншої без участі афіксів (або конверсії) та за збереження ними понятійного змісту.

Аналізуючи особливості використання і перекладу фразеологізмів і сталих необразних фраз у військових текстах, ми виявили те, що згадані тексти містять як специфічні для військової та політичної сфер фразеологізми, так і фразеологізми, що походять з інших галузей.

Вибір прийомів перекладу таких фразеологічних одиниць у переважній більшості випадків визначається їхньою належністю до таких типів фразеологічних одиниць, як фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення та фразеологічні вирази.

Військово-політична специфіка текстів миротворчої тематики зумовлює потребу переосмислення самого поняття "військової реалії". Пропонуємо доповнити предметний поділ військових реалій пунктом "військові операції та окремі тактичні дії", до якого ми відносимо: 1) національно-військові реалії; 2) денационалізовані військові реалії; 3) етно-військові реалії.

До синтаксичних особливостей перекладу військової документації ми відносимо використання великої кількості неповних речень і кліше та повну відсутність окличних речень. Неповні речення широко використовуються у бойових документах. Спираючись на результати вищенаведеного перекладознавчого аналізу ми пропонуємо керуватись наступними перекладацькими стратегіями:

1. З метою дотримання вітчизняних норм і стилю військової документації та адекватної передачі смислу потрібно вдаватись не лише до комплексних граматичних трансформацій, а й до змішаних лексико-граматичних трансформацій.

2. У перекладі матеріалів оперативно-тактичного рівня необхідно враховувати як граматичні зв'язки слів, так і граматичні значення відтворюваних форм і конструкцій.

3. У співставленні граматичних явищ слід враховувати особливості як граматичних відповідників, так і безеквівалентних граматичних конструкцій, знати способи їх передачі засобами української мови, що значно полегшить і пришвидшить процес перекладу, а також дасть змогу долати труднощі і уникати типових помилок.

4. Головним критерієм вибору відповідної граматичної форми у тексті перекладу повинно бути її лексичне наповнення.

5. Також у разі перекладу військової документації необхідно враховувати те, що багато військових понять не потребують роз'яснень в англомовних документах, а сприймаються як щось саме собою зрозуміле. З цією ж метою ми рекомендуємо зберігати оригінали топонімів, ергонімів, маркування моделей озброєння та спорядження, географічних координат в тексті перекладу.

РОЗДІЛ 2. ТЕРМІНОЛОГІЧНІ, СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ТА ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Класифікація військових документів, яка проведена у першому розділі, уможливорює подальший розгляд цих документів за ознаками їх функціонально-комунікативного спрямування. Керуючись критерієм частотності, ми виокремили чотири групи військових документів, які найчастіше доводиться опрацьовувати військовому перекладачеві: 1) документи бойового управління багатонаціональних контингентів; 2) службова кореспонденція; 3) інформаційно-довідкові та інформаційно-аналітичні матеріали; 4) військові та цивільні періодичні видання, які висвітлюють перебіг миротворчих місій та воєнно-політичну обстановку у зонах конфліктів. Тому, предметом цього напрямку нашого дослідження є способи та прийоми відтворення стилістичних засобів документів оперативного-тактичного рівня, інформаційно-звітних документів, службової кореспонденції та інформаційних повідомлень з військової та миротворчої тематики, що містяться у відкритих джерелах.

2.1. Термінологічні особливості перекладу документів бойового управління

Переклад документів бойового управління належить до сфери військово-технічного перекладу, який є одним із видів спеціального перекладу [30, с. 138]. Даний різновид спеціального перекладу вимагає максимально точного відтворення тексту документа та його структури, яка, в нашому випадку, регламентована стандартами НАТО. Переклад як форма писемного відтворення оригіналу покликана забезпечити не тільки лексичну, а й структурну його відповідність текстові оригіналу. Будь-який офіційний документ повинен бути відтворений з обов'язковим врахуванням його форми

та змісту. Без попереднього опанування перекладу різних типів документів на українську мову, не можна говорити про уміння правильно складати відповідні документи англійською мовою.

Ці документи представлені чи не найширше порівняно з матеріалами, які належать до решти виділених нами груп. Їм також притаманні найбільш специфічні функціонально-комунікативні характеристики порівняно з іншими видами документації.

Найпоширенішими видами *документів бойового управління* є *документи управління військами та звітно-інформаційні документи*. Зважаючи на специфіку згаданих видів штабних документів та труднощі, які доводиться долати під час їх перекладу, ми виокремили для подальшого перекладознавчого аналізу такі їх підвиди: *оперативні документи* та *оперативні звітно-інформаційні документи* місій ООН та НАТО.

Оперативні документи призначені для оформлення наказів та розпоряджень командування на виконання службових обов'язків та бойових завдань підлеглими підрозділами. *Оперативні звітно-інформаційні документи* призначені для доповіді вищестоящому командуванню про хід виконання поставлених завдань і зміни оперативної обстановки у зоні відповідальності [3, с. 290]. У нашому дослідженні ми зупинилися на розгляді оперативного наказу, який має найбільш розгорнуту структуру.

У рамках нашого дослідження, яке визначається потребами військового перекладу, ми розглядаємо власне опосередковану комунікацію, де перекладач є посередником між автором англійськомовного повідомлення (створеного не обов'язково носієм мови) та його отримувачем українською мовою. А специфіка бойових документів потребує комплексного відтворення змістових та смислових елементів.

Оперативні документи характеризуються наступними функціонально значущими композиційними елементами: службовий заголовок або штамп наказу (heading), основна частина (body), заключна частина (ending) [122, с. 26]. Розглянемо структурно-композиційні елементи бойового наказу, який є

основним актом військового управління, переклад заголовків та назв його частин [39].

Службовий заголовок бойового наказу (heading) складається із таких основних реквізитів. Гриф таємності (Classification), що регламентує обмеження доступу до інформації, дублюється на кожній сторінці документу у верхній та нижній його частинах. Також вказується ступені пріоритетності подачі військових документів. У правому верхньому куті вказується блок основних реквізитів бойового наказу.

У випадку, коли письмовому наказу передував усний, то у першому відповідно буде вказівка щодо будь-яких змін порівняно із попереднім усним наказом, якщо такий був, наприклад: *no change from oral orders, except paragraph 3, – без змін від наказів в усній формі, виняток – пункт 3.*

Усі реквізити обов'язково відтворюються в українському перекладі без будь-яких відхилень від структури ТО, наприклад:

– реквізити організації, під керівництвом якої проводиться миротворча місія, наприклад: *UNITED NATIONS Interim Force in Lebanon / Тимчасові сили ООН у Лівані;*

– реквізити миротворчого підрозділу: *HQ, MNB (E) або HEADQUARTERS. MULTINATIONAL BRIGADE "EAST" / Штаб. Багатонаціональна бригада "Схід";*

– реквізити адресанта та адресата, тема документа:

TO: MNB (E) HQ, J3

FROM: POLUKRBAT HQ, S3

SUBJECT: REPORT ON CORDON AND SEARCH OPERATION IN THE AREA OF VILLAGE SEVCE

В українському перекладі:

Кому: Начальнику оперативного відділу, Штаб Багатонаціональної бригади "Схід"

Від: Начальника оперативного відділення, Штаб ПОЛУКРБАТу

Тема: Рапорт проведення операції очеплення та обшуку у селищі СЕВЧЕ та його околицях

– а) час і дата початку дії документа: 071800MAR01 – 18:00 год. 07.03.2001 року; б) період виконання завдання: INTSUM # 152 Covering Period: 10 1200 MAR 09 to 10 2400 MAR 01 / Розвідувальне зведення № 152 охоплює період з 12:00 – 24:00 год. 10.03.2001; Time Zone Used Throughout the Plan (Order): LOCAL / Часовий пояс, в межах якого виконується План дій (Наказ): МІСЦЕВИЙ.

Розглянемо детальніше специфіку відображення дати і часу у штабній документації миротворчих місій.

Запис дато-часової групи (date-time group / DTG) у військових документах миротворчих місій робиться згідно стандартів НАТО. Спочатку ставиться дата підписання документа та помітка про обраний часовий пояс. Далі йде назва місяця, яка записується трьома першими англійськими літерами, наприкінці – рік, який позначається двома останніми цифрами, наприклад: 201030Z APR 07. У шестизначному або п'ятизначному числі, яке позначає дату та час, чотири останні цифри слугують для позначення часу в годинах і хвилинах (згідно формату – 24 години), а перші дві або одна цифра – для позначення дати. У перекладі повинен витримуватися порядок позначення дати та часу, прийнятий в українському військовому діловодстві: спочатку вказується час (години та хвилини), потім – дата (число, місяць, рік), наприклад, 201030Z APR 07 означає: 10:30 20.04.2007, час за Гринвічем.

У цьому прикладі позначення часового поясу літерою Z додається безпосередньо до дато-часової групи, але це лише у тих випадках, коли у штампі наказу позначення часового поясу відсутнє. Коли у тексті наказу використовується один часовий пояс, то у штампі наказу буде вказівка такого типу: *Time Zone Used throughout the Order: Local B – Часовий пояс для цього наказу – Місцевий B.* – Коли текст наказу містить кілька дато-часових груп, то у такому випадку у штампі наказу буде вказівка *ALL TIMES ZULU – весь час за Гринвічем.*

Географія проведення миротворчих операцій поширюється на різні куточки земної кулі, а тому позначення відповідного часового поясу додається до штампу наказу. Для позначення часових поясів використовуються літери латинського алфавіту: А, В, С і т. д. Пояс з Гринвіцьким меридіаном, що має довготу 0°, вважається початковим (або нульовим) і позначається літерою Z (Zulu). Саме це позначення використовується у штабних документах миротворчих операцій, які проводяться у різних часових поясах. Літерою Z позначається (Greenwich Mean Time (GMT) = Western European Time (WET) (поясний час нульового пояса також називають західноєвропейським). Для позначення дати і часу початку операції можуть використовуватися визначені літери латинського алфавіту. В оперативних планах або наказах використовують одну із 6 літер для визначення безіменних дат (таблиця 2.1):

Таблиця 2.1

C-day	день "С"	день початку операції по розгортанню військ та/або систем озброєння за допомогою будь-яких транспортних засобів
D-day	день "D"	день початку військової операції або бойових дій
E-day	день "E"	день початку військових навчань НАТО
K-day	день "K"	день початку функціонування системи регулярного сполучення за визначеним маршрутом руху (автоколон)
M-day	день "M"	день початку тотальної мобілізації
S-day [89]	день "S"	день проведення першого мобілізаційного заходу

Вищенаведені літеро-цифрові позначення дати і часу початку операцій використовують у тих випадках, коли день і час ще точно не визначені або з метою збереження їх у таємниці.

У вступній частині вказується *Task Organization – Розрахунок сил і засобів для виконання завдання*. У цій частині зазначається склад штатних, доданих частин, а також частин (підрозділів) підтримки, які визначені для даної операції. Основні 5 пунктів загальної частини бойового наказу позначаються відповідними заголовками і підзаголовками (Додаток А).

Субмова бойових документів, до яких також належать вищенаведені типи документів, має певні комунікативно-прагматичні, структурно-композиційні та жанрово-стилістичні особливості. Ці особливості зумовлені як мовними, так і позамовними чинниками, що впливають із змістової спрямованості, типу і завдань бойових документів. За Л. Л. Нелюбіним [39, с. 93], основними рисами бойових документів є гранична ясність викладу, стислість і лаконічність висловлювань, чіткість формулювань, що не допускають різних тлумачень, визначеність інформації, що міститься в документах, динамічність та експресивність її передачі, однозначність її сприйняття.

Оперативні звітно-інформаційні документи пишуться стисло та у короткій формі з використанням готових бланків. Вони повинні відповідати вимогам до доповідей *reporting standards* і дотримуватись формату повідомлення *message format*, що значно спрощує можливість передачі текстів таких доповідей за допомогою технічних каналів зв'язку з подальшою автоматизацією їх опрацювання. Такий стиль викладу подій пояснюється важкими умовами бойових буднів, за яких ці повідомлення складаються, особливо, якщо їх автори потрапляють під вогонь противника чи перебувають в інших стресових умовах. Вищенаведені твердження можна проілюструвати фрагментом доповіді, яка належить до категорії *Escalation of Force (EOF)* – посилення примусових дій, наприклад:

AT 0045C, 2X IZ VEHs attempted to run TCP in BAGHDAD (ZONE ///). 1X VEH failed to obey verbal and visual signs at CP near BAGHDAD HOTEL. TCP guard fired warning shots resulting in 1X Enemy WIA and juvenile boy – no INJs, detained. The VEH was searched for any weapons and contraband, but none found. ICDC arrived at scene and the Enemy WIA was turned over to their custody (and forwarded to a hospital). The juvenile boy released. No INJs to CF personnel or DMG to equipment.

00:45 C, 2X Автомобілі намагалися уникнути огляду на КПП м. Багдад (Зона ///). 1X автомобіль не виконав вимог вербальних і візуальних знаків на

КПП біля ГОТЕЛЮ БАГДАД. Вартовий КПП зробив декілька попереджувальних пострілів, в результаті чого ІХ противник отримав поранення і був затриманий разом із неповнолітнім хлопцем – неушкодженим. Проведено обшук автомобіля з метою виявлення зброї та контрабанди. Обшук результатів не дав. На місце інциденту прибув підрозділ Корпусу цивільної оборони Іраку, якому було передано пораненого противника (і під їх охороною доставлено до лікарні). Неповнолітнього хлопця відпустили. Солдати Коаліційних сил не постраждали, обладнання не пошкоджено.

IZ – Iraq / Iraqi, **VEH** – vehicle, **CP** – checkpoint, **WIA** – wounded in action, **ICDC** – Iraqi Civil Defense Corps, **CF** – Coalition Forces, **INJs** – injuries, **DMG** – damage.

Комунікативний ефект виправдання дій вартового досягається за допомогою негативної категоризації у разі вибору автором доповіді слова на позначення порушника. В оригінальному тексті вжито слово *enemy*, що автоматично узгоджує дії солдата із правилами застосування (збройної) сили (Rules of Engagement), і убезпечує його від можливого службового розслідування. Але якщо керуватись принципом об'єктивності, то у даній ситуації потрібно було вжити слово *civilian*. Крім того, сама тематична категорія *Escalation of Force* вважається військовим евфемізмом і використовується для позначення надлишкового посилення застережно-примусових дій військових, які часто спостерігаються на контрольно-пропускних пунктах і призводять до численних жертв переважно серед цивільного населення.

Новітні вимоги до такого типу доповідей передбачають заповнення пункту *SIGACT* (*Significant activities* – *Значущі події*), а усі значущі події будуть неодмінно проаналізовані вищою комадною ланкою, яка дасть свою оцінку діям військовослужбовця. Останні чотири речення доповіді переводять описувану подію у розряд несуттєвих із відповідним положенням:

NSTR (Nothing significant to report.) – Надзвичайних подій не сталося. Така розбіжність демонструє роздвоєність комунікативного наміру автора: у першій частині доповіді автор презентує цивільного порушника як ворога, у другій – всіляко підкреслює буденність ситуації, яка не заслуговує на увагу командування та не потребує ретельного аналізу. Вона створює додаткові труднощі для адекватного перекладу, ставлячи перекладача перед вибором між адекватністю та об'єктивністю.

2.2. Переклад військових термінів службової кореспонденції

Призначення службової кореспонденції – налагодження та організація взаємодії; розгляд поточних питань; заохочення та дисциплінарні стягнення; запрошення на урочисті події та ін. Цим документам притаманний довільний стиль викладу основної частини та відсутність суттєвих обмежень граматичного оформлення, але з дотриманням правил військового етикету у звертаннях до військових та цивільних посадових осіб.

Службова кореспонденція військових підрозділів характеризується цілою низкою особливостей, що відрізняють її від бойових документів. Це, в першу чергу, наявність емотивно-зabarвлених елементів їх лексичного наповнення. Найбільш поширеними (беручи до уваги частотність використання) є наступні документи службової кореспонденції: *Memorandum of Appreciation* – службовий лист про визнання заслуг (від вищестоящого командування), *Memorandum of Understanding* – меморандум про взаєморозуміння, *Certificate of Appreciation* – лист подяки і визнання (співпраці чи службових досягнень), *Official Invitations for Service and National Events* – офіційні запрошення на урочисті події службового чи національного характеру, *Congratulations on Promotion* – привітання з нагоди підвищення по службі та ін. Цим документам притаманний довільний стиль викладу основної частини з дотриманням правил службового етикету у звертаннях до військових та цивільних посадових осіб.

Спільною ознакою службової кореспонденції є чітка й стандартизована структура, а також всі риси, які притаманні діловому листу. Визначальною для жанрово-стилістичної домінанти (або інваріанта) ділового листа є його інформативна структура (зміст), що виявляється у сукупності композиційних, мовних та прагматичних ознак [63, с. 6]. У композиційному плані тексти військових документів є клішованими, тобто із чітко визначеною композиційною структурою [45, с. 102].

До стилістично значущих композиційних елементів англomовного службового листа належать стереотипні початок та закінчення, звертання до адресата (з урахуванням звання та посади). Форма і зміст службового листа визначають тон звертання до вищестоящих посадових осіб, наприклад, формальне письмове звертання до командира багатонаціональної бригади – *Brigadier General John W. Huber / Бригадний генерал Джон В. Х'юбер*; неформальне – *Dear BG Huber / Шановний пане генерале Х'юбер*.

Важливим приписом етики службового листування є ствердження доброзичливого ставлення до адресата із використанням таких звичних стереотипних закінчень, як *Best regards – З найкращими побажаннями*, *Sincerely – Щиро Ваш*, *Respectfully – З повагою* тощо.

Letter of Introduction (Рекомендаційний лист) містить наступні стилістично значущі композиційні елементи:

– salutation (привітання) – *Dear Colonel Jensen* (порівняймо з українським відповідником письмового звертання до вищого за званням і посадою офіцера: *п-ку Осьмаку І.О.*);

– opening lines (вступна фраза), наприклад:

I received orders assigning me to your battalion and am writing to introduce myself.

Я отримав наказ про подальше проходження служби у Вашому батальйоні і хочу відрекомендуватися.

Якщо у разі перекладу перекладач опиратиметься на українські військові реалії, то переклад згаданої вступної фрази буде дещо іншим, а

саме: *Я отримав наказ про призначення мене на посаду у Вашому батальйоні для подальшого проходження служби і хочу відрекомендуватися.*

– complimentary closing (ввічлива формула прощання), наприклад:

I am looking forward to becoming a member of your fine organization.

Sincerely.

З нетерпінням чекатиму можливості служити у такому високопрофесійному підрозділі, яким є ввірений Вам батальйон. Щиро Ваш.

Прийнятним і доречним вважається використання над особистим підписом гасла підрозділу на кшталт:

Climb to Glory! (10th Mountain Division, US Army) / Здіймаючись до слави! (10-а гірсько-піхотна дивізія США), або традиційної назви підрозділу, наприклад: *"The Big Red One"(1st Infantry Division, US Army) / "Велика Червона Одиниця" (1-а піхотна дивізія США).*

Високим ступенем подібності характеризуються завершальні речення службових (доповідних) записок, якими послуговуються для листування у царині військово-цивільної співпраці: *Thank you for cooperation / Дякую Вам за співпрацю; Thank you in advance / Наперед вдячні Вам.* Хоча службова кореспонденція і позбавлена емотивності, і не рясніє різноманітним стилістичних фігур, та все ж трапляються випадки їх використання з метою мотивації та визнання заслуг.

Яскравим прикладом порівняння слугує речення із вітального листа з нагоди отримання чергового військового звання:

I am extremely proud of you and personally grateful for the opportunity to serve with a professional of your caliber.

Я надзвичайно Вами пишаюсь і особисто вдячний за можливість служити із професіоналом Вашого татунку.

Таке порівняння є радше традиційним, аніж оказіональним, і логічно співвідноситься із військовою сферою. У цьому випадку слово *caliber* ототожнюється із високими професійними якостями та особистими досягненнями у військовій сфері.

Окремої уваги заслуговують офіційні запрошення на урочисті події службового чи національного характеру. Офіційні запрошення створюються і, відповідно, перекладаються з урахуванням кліше, притаманних кожній національній мові [26, с. 288]. Стереотипність фраз офіційних запрошень визначається вживанням однозначних та точних штампів, що дозволяє витратити значно менше часу на створення такого листа, а також дає змогу уникнути розбіжностей у розумінні змісту. Використані кліше, канцеляризми та штампи є звичним явищем і вони в жодному разі не применшують доброзичливого ставлення до інших національних контингентів:

request the pleasure of your company at – просить Вас завітати / запрошує Вас до; on the occasion of – з нагоди;

Please have your seats taken by 1050 hours – займіть свої місця, будь-ласка, до 10:50 год.;

Please arrive 20 minutes prior to the beginning of the Ceremony. A reception will follow. RSVP NLT 1 October 2001

прохання дати відповідь на запрошення не пізніше 1 жовтня 2001 року.

R.s.v.p. with enclosed reply card or by the phone

прохання дати відповідь на запрошення надіславши нам вкладену поштову листівку або зателефонувавши нам;

*(RSVP/R.s.v.p. – скорочені форми французького кліше – *répondez s'il vous plaît*; NLT – скорочена форма англomовного кліше – *not later than*).*

Найбільш значущими є заходи, які проводяться з нагоди ротацій національних військових контингентів чи церемоній передачі повноважень у разі зміни командування. Основними формулюваннями урочистостей з нагоди зміни вищого командного складу / передачі повноважень від вибуваючого командувача до новоприбулого командувача.

Change of Command / Transfer of Authority Ceremony between outgoing Commander and incoming Commander [66, с. 329-332].

2.3. Переклад військової термінології інформаційно-довідкових та інформаційно-аналітичних матеріалів

Інформаційно-довідкові та інформаційно-аналітичні матеріали становлять супутню документацію, без якої не обходиться жодна військова чи миротворча місія. Обидва види документів є неперіодичними виданнями, хоча їхні тексти (у повному чи скороченому вигляді) можуть розміщуватися і на шпальтах спеціалізованих періодичних видань. На даний час немає єдиної класифікації інформаційно-довідкових та інформаційно-аналітичних документів. Відмінність між ними полягає у комунікативно-функціональній спрямованості. Розглянемо їх докладніше.

Основним призначенням *інформаційно-довідкових матеріалів* є інформаційне забезпечення підготовки військового контингенту, персоналу чи військових спостерігачів, які готуються до відправлення у визначену зону конфлікту. Такі видання характеризуються доволі широким спектром поданої інформації та створюються переважно міжнародними організаціями, військовими органами і т.п. Зважаючи на вузьку газузову спеціалізацію досліджуваних нами матеріалів, ми розглядаємо лише найнеобхідніші інформаційно-довідкові матеріали, які доводиться опрацьовувати військовому перекладачеві. Згадані документи доцільно групувати за тематичним спрямуванням.

Так, до першої групи належать **керівні документи, наприклад:** мандат ООН на проведення операції (the Mandate for the operation), Резолюція Ради Безпеки ООН (Resolution), Угода про статус сил (the Status-of-Forces Agreement / SOFA), оперативно-тактичний план або задум командувача миротворчих сил на проведення операцій (the Operations Plan or the Peacekeeping Force Commander's Concept), Правила застосування (збройної) сили (the Rules of Engagement / ROE), Постійно діюча інструкція про порядок дій (the Standing Operating Procedures / SOP), угода про статус місії (Status of Mission Agreement / SOMA), Меморандум про взаєморозуміння

(Memorandum of Understanding / MOU), Положення про обов'язки і повноваження (Terms of Reference / TOR).

Другу групу становлять різноманітні **регулятивно-довідкові документи**, які є продовжуваними виданнями. До цієї групи ми відносимо окремі угоди із стандартизації / СТАНАГи (Standardization Agreements / STANAGs) [103-104], Видання ОЗС НАТО (Allied Publications / APs) [78-79], бойові статuti (Field Manuals) [88-89], спільні видання (Joint Publications) [95-96], довідники, посібники та інструкції для офіцерів багатонаціональних штабів, норми поведінки миротворців ООН (Code of Personal Conduct for Blue Helmets) [86], Загальні керівні принципи миротворчих операцій (General Guidelines for Peace-keeping Operations) [92], Збірник основних положень та настанов для проведення миротворчих операцій (United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines [109].

Згадані видання не лише регламентують щоденну службу взаємодію усіх ланок міжнародних військових миротворчих сил, а й містять ґрунтовні тлумачення спеціальної термінології, формалізують правила складання бойових документів та службової кореспонденції. Тексти документів цієї групи за рідким винятком позбавлені емотивно-зabarвлених елементів, якими рясніють тексти військових та цивільних періодичних видань. Одним із таких виняткових випадків є використання метафори *fog of battle / war* у бойовому статуті армії США (FM No. 101-5. Staff Organization and Operations), положеннями якого керуються українські миротворці для розробки планів і наказів.

Розглянемо переклад цієї метафори у контекстуальному оточенні: *Liaison helps reduce the fog of war through direct communications* [90, с. 239].

Координація взаємодії допомагає зменшити неясність оперативної обстановки через прямий зв'язок.

Хоча стилістичним значенням даної метафори є *сум'яття битви / війни*, під час перекладу ми керуємось не естетичними міркуваннями, а критерієм функціонально-комунікативного спрямування, який визначається

цільовою аудиторією. У нашому випадку – цільовою аудиторією є українські офіцери багатонаціонального штабу миротворчих сил. Використання метафори *fog of battle / war* у виданнях із суворими вимогами щодо їх лексичного наповнення можна пояснити лише процесом термінологізації. Так, поширеніший варіант *fog of war* набув ознак термінологічного словосполучення: він зафіксований у сучасних спеціалізованих словниках, а його дефініція позбавлена емотивно-забарвлених елементів [83, с. 98].

До третьої групи ми відносимо **джерела релевантної інформації**, що полешують орієнтування у багатонаціональному середовищі миротворчої місії, наприклад, Handbooks (довідники міжнародних організацій) [100], factsheets (інформаційні листки), Key Facts and Figures (місія у фактах і цифрах), досьє на ключових політичних фігур чи польових командирів, тематичні підбірки і довідкові публікації, що містять інформацію про етнокультурні, мовні, релігійні особливості населення регіону, у якому планується розгортання боєвих дій, військових операцій, миротворчих сил. До них також належать усі картографічні матеріали та описи погодних і кліматичних умов визначеного регіону.

Такі матеріали характеризуються стильовими засобами, що невласиво для інших документів цієї групи, які розробляються відповідними органами міжнародних або державних організацій. Яскравим прикладом інформаційно-довідкової публікації одноосібного автора є короткий огляд історії створення і діяльності Органу ООН з нагляду за дотриманням умов перемир'я в Палестині (United Nations Truce Supervision Organization / UNTSO) та участь у роботі цього Органу військовослужбовців Корпусу морської піхоти США, який був викладений Вільямом Клейтором [84] для власних потреб, незадовго до його призначення на посаду у вищеназвану організацію. Хоча у тексті переважає термінологічна лексика, у ньому також зустрічаються сленгові одиниці: *skivvies* – *чоловіча нижня білизна* (військово-морський сленгізм). Також зустрічаються крилаті вирази, наприклад,

The United Kingdom washed its hands of the Palestinian problem in 1947 and turned the situation over to the United Nations [84].

Великобританія зняла із себе відповідальність за розв'язання палестинської проблеми у 1947 році та передала контроль над ситуацією Організації Об'єднаних Націй.

Незважаючи на те, що даний вираз має український еквівалент *умивати руки*, доцільніше використати інший, більш формалізований варіант, адже текст перекладу призначається для подальшого службового використання. Тому ми зупинилися на одному із наступних перекладних відповідників, які зберігають стилістичне значення цього інтераціонального крилатого виразу: *"усуватися від відповідальності", "скидати / знімати із себе відповідальність", "оголошувати про свою неучасть у справі"*.

Інформаційно-аналітичні документи містять узагальнену інформацію по конкретному проблемному питанню певної миротворчої місії чи кризової ситуації, отриману в результаті всебічного, глибокого і критичного аналізу первинних документів. Вони також містять аргументовану оцінку стану і тенденцій розвитку досліджуваної проблеми та пропонують шляхи її вирішення. Найпоширенішими інформаційно-аналітичними документами є інформаційно-аналітична довідка, аналітичний огляд, аналітична записка, прес-реліз, звіт чи доповідь про діяльність чи доповідь про виконання завдання (*End of Assignment Report / EoAR*) тощо.

Цільове призначення аналітичного документа – ґрунтовний аналіз проблемної чи кризової ситуації, на основі якого організація-замовник зможе прийняти відповідні рішення щодо можливих шляхів їх владнання. Як правило, такими замовниками виступають: Center for Army Lessons Learned / CALL (Центр вивчення бойового досвіду Сухопутних військ (США)), Joint Center for Operational Analysis / JCOA (Об'єднаний центр оперативного аналізу (США)), Lessons Learned Information Warehouse / LLIW (Центр аналітичного опрацювання отриманого досвіду (Канада)), NATO Joint Analysis and Lessons Learned Centre / JALLC (Об'єднаний аналітично-

рекомендаційний центр НАТО), Joint Mission Analysis Cell / JMAC (Комбінована група аналізу місії (ООН), Peacekeeping Best Practices Unit / PBPBU (Відділ передового миротворчого досвіду (ООН)) тощо.

Вищенаведені організації послуговуються інформаційно-аналітичними документами, які розроблено з урахуванням статутних вимог цих інституцій і містять велику кількість статистичних даних у вигляді таблиць, графіків та схем. Мова таких документів насичена стандартизованою термінологією у повному та скороченому вигляді. Наявність канцеляризмів і кліше уподібнюють спосіб викладу до штабних інформаційно-звітних документів.

Нижченаведене речення є прикладом використання автором сленгового фразеологізму, яке ставить перекладача перед дилемою: відтворювати його стилістичну експресію чи обмежитись семантико-прагматичним значенням. У такому випадку потрібно керуватись прагматично-комунікативною функцією тексту оригіналу і цільовим призначенням або цільовою аудиторією тексту перекладу. Зважаючи на те, що приклад взято із аналітичного огляду засвоєних уроків миротворчих операцій у Західній Африці, даний тип тексту цілком відповідає категорії інформаційно-аналітичних документів; цільова аудиторія – військово-аналітичні та військово-наукові кола. Отже, військовому перекладачеві слід надати перевагу семантико-прагматичному значенню над стилістичною експресією:

*The suspicion of hidden agenda in the case of Guinea Bissau was placed more at the doors of ECOWAS, as the organisation's intervention was interpreted in some circles as a way of **getting** the beleaguered President Viera **out of the hook** [101].*

*Підозри щодо існування таємного політичного плану у випадку із Гвінеєю-Бісау у більшій мірі падали на організацію Економічного співтовариства західноафриканських країн (ЕКОВАС), адже втручання цієї організації було витлумачено в деяких колах як спосіб **зняття підозри** з перебуваючого в облозі критики Президента Віейра.*

Вираз *getting out of the hook* є авторським варіантом американського сленгового фразеологізму *get/let somebody off the hook*, який, залежно від

контексту, може мати такі відповідники: *зняти кого-н. з гачка; визволити, виручити кого-н. з біди; зняти з кого-н. підозри / звинувачення; звільнити від відповідальності за що-н.; дати можливість уникнути негативних наслідків.*

Для перекладу даного фразеологізму ми вдалися до контекстуальної заміни із конкретизацією, що гарантувало збереження семантико-праматичного значення виразу, яке, на відміну від стилістичної експресивності, є пріоритетним у військовому перекладі. Іншим випадком лексичної трансформації у даному реченні є додавання іменника *критика* для перекладу дієприкметника *beleaguered* з метою вираження імпліцитного смислу, який розкривається під час ознайомлення з повним текстом інформаційно-аналітичного документа (йдеться про атмосферу взаємних підозр між вищим політичним і військовим керівництвом країни, породжену замахами на життя очільників обох ворогуючих таборів). Певна свобода вживання автором емотивних виражальних мовних засобів пояснюється тим, що даний інформаційно-аналітичний огляд призначено для Міжнародного миротворчого центру ім. Кофі Анана (*Kofi Annan International Peacekeeping Training Centre / KAIPTC*).

Наступний текст є подібним до попереднього лише за призначенням, його створено в рамках проекту "Миротворчість та регіональна безпека" (*Peacekeeping and Regional Security*) Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру / СІПРІ (*Stockholm International Peace Research Institute / SIPRI*). Це книга Тревора Фіндлея "Застосування сили у миротворчих операціях ООН" (*The Use of Force in UN Peace Operations*) [91].

Стильові ознаки лексичних елементів інформаційно-аналітичного документа відрізняються вузькою тематичною орієнтацією, що звужує читацьку аудиторію до фахівців, які безпосередньо або опосередковано пов'язані із військовою сферою. Специфіка вузькогалузевого тематичного спрямування відображена у використанні автором наступних тематично орієнтованих конструктів на структурно-композиційному і семантико-стилістичному рівнях.

"muscular" approach by the

"силовий" підхід ООН UN [91, 184]

Фігура мовлення – метафора. Застосовано лексичну перекладацьку трансформацію – контекстуальну заміну.

*The operation was conducted on 5 June, the inspectors being escorted by Pakistani troops in unarmoured, so-called **soft-skin vehicles** [91, с. 193]*

*Під час операції, яка проводилась 5 червня, інспекторів супроводжували пакистанські солдати у **неброньованих автомобілях**.*

Професіоналізм. Застосовано лексичну трансформацію – просту конкретизацію на рівні словосполучення, та вилучення слова *"unarmoured"* (з метою уникнення у тексті перекладу тавтологічного лексичного елемента) та *"so-called"* (з метою відтворення лише фактологічної інформації).

***failed states** [91, с. 208]*

занепавші держави

Професіоналізм. Застосовано лексичну трансформацію – просту конкретизацію на рівні словосполучення.

*Instead, the US and the UN seem to have been left with the hope that the **warlords** would somehow become **"peacelords"** [91, с. 208].*

*Натомість, у США та ООН залишилася надія, що **затяті мілітаристи** якимось чином перетворяться на **"затятих миролюбців"**.*

Фігура мовлення: антитеза. Застосовано прийом контекстуальної заміни із додаванням слова.

***over-militarization** of the mission [91, с. 211]*

надмірна мілітаризація місії

Засіб увиразнення тексту. Застосовано лексичну трансформацію – однорозрядна конкретизація.

***rule of the gun** [91, с. 223]*

право сильного

Експресивний фразеологізм. Застосовано переклад аналогом.

*a particularly **Byzantine** problem [91, с. 246]*

*надзвичайно **заплутана** проблема*

Фігура мовлення: метонімія. Застосовано лексичну трансформацію – конкретизацію на рівні словосполучення.

<p><i>Rose claims that, although NATO was accused of carrying out "pinprick attacks", this was a textbook example of "the precise use of force in a peacekeeping mission"</i> [91, с. 243].</p>	<p><i>Як стверджує Роуз, що хоча НАТО звинуватили у проведенні "дрібних нападів", це був класичний приклад "точного застосування сили у миротворчій місії"</i></p>
---	--

У ширшому контексті йдеться про прицільні бомбардування визначених військових об'єктів, а тому очевидною є підміна автором слова *pinpoint* на слово *pinprick*, яке у даному контексті може передаватися як *дрібний*. Для досягнення адекватності нами застосовано прийом контекстуальної заміни.

<p><i>"So, we have finally crossed the Mogadishu Line"</i> [91, с. 248].</p>	<p><i>Отже, ми врешті-решт перейшли "лінію Могадішо" – межу допустимої сили.</i></p>
--	--

Експресивний засіб – вузькогалузевий термінологічний фразеологізм із значенням *"переходити межу, яка відділяє виконання миротворчих функцій від бойових дій"*. З огляду на те, що даний термінологічний фразеологізм викликає конкретні образні асоціації переважно в англійській аудиторії, то для її відтворення доцільно застосувати прийом комбінованого перекладу (калька + дескриптив). У даному випадку ми свідомо відхиляємо можливість підміни незнайомих чи малознайомих явищ у мові оригіналу звичними й знайомими у мові перекладу явищами.

<p><i>blitzkrieg attack</i> [91, с. 249]</p>	<p><i>блискавичний напад</i></p>
--	----------------------------------

Значення запозиченого з німецької мови терміна *blitzkrieg* – *блискавична війна*, що додає експресивності висловлюванню. У художньому тексті цей термін можна було б передати як *напад у стилі блицкригу*. Застосування лексичної трансформації – конкретизації з вилученням елементів на рівні словосполучення є більш доцільним, коли йдеться про текст перекладу, який призначений для службового користування.

*No new Security Council resolutions were passed on these matters: the initiative had essentially passed to NATO. It followed from this that UN civilians had to be removed from the **dual key** [91, с. 258].*

*З цих питань не було прийнято жодної нової резолюції Ради Безпеки. Таким чином ініціатива, по суті, перейшла до НАТО. З цього випливає, що цивільні посадовці ООН повинні бути усунуті з **формату двостороннього узгодження**.*

Вузькогалузевий термін. Застосовано лексичну трансформацію – конкретизацію.

*It may be preferable to launch a robust **pre-emptive attack** at an early stage rather than watch the credibility of the mission being whittled away by unchallenged pinprick provocations from a determined "**spoiler**" [91, с. 388-389].*

*Можливо, доцільним є нанесення потужного **випереджального удару** на ранній стадії, ніж потім спостерігати за тим, як підточують довіру до місії дрібні провокації рішуче налаштованих "**деструктивних сил**".*

Хоча слово **preemptive** (як елемент близьких та споріднених термінологічних словосполучень) зустрічається у кількох спеціалізованих лексикографічних джерелах із наведеними перекладними відповідниками, адекватність таких відповідників є доволі сумнівною. Тому використовувати запропоновані перекладні еквіваленти не видається доцільним. Проілюструємо це твердження прикладами із спеціалізованих перекладних словників.

Французько-українсько-англійський словник зовнішніх зв'язків, стратегії та безпеки (2006 р.) містить такий варіант перекладу: *preemptive attack* – *упереджувальний напад*, а терміни *preemptive action* та *preventive action* подано як дві назви одного поняття: *упереджувальні дії*, і доповнені спільною дефініцією [60, с. 29].

Слово *упереджувальний* – похідне від *упереджувати*, яке, як зазначається у "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" за редакцією В. Т. Бусела, є діалектизмом [9, с. 1509], а нормативними варіантами є слова

випереджальний та *випереджувальний* [9, с. 144], які часто вживають взаємозамінно. Включення діалектної лексики до складу термінологічного словосполучення часто призводить до плутанини й спотворювання смислу, наприклад, у перекладі аналізованого терміна та його дефініції:

<i>preemptive attack</i>	<i>упереджувальний напад</i>
<i>Military action aiming, in a case of emergency, at preventing the employment of enemy assets against our interests</i> [60, с. 29].	<i>Військові дії, спрямовані на упередження застосування противником його військового потенціалу проти інтересів дружніх сил.</i>

За словником [9, с. 1509], *упередження* – це 1. хибна 2. негативна, несправедлива думка, яка складається щодо кого-, чого-небудь наперед, та пов'язане з нею відповідне ставлення. Хоча цілком очевидно, що у тексті оригіналу йдеться про *запобігання*, а не про *упередження*. Французько-українсько-англійський міжвидовий словник з тактики та логістики (Т. 1, 2007 р.) містить подібне поняття: *preemptive strike* – *контрудар*. У даному випадку доводиться констатувати серйозну перекладацьку хибу. Зазначимо, що терміни *preemptive strike* та *preventive strike* також уведено до "Англо-українського дипломатичного словника" за ред. І. С. Бика (2006 р.) із спільним для обох термінів значенням: *випереджаючий удар / обеззброюючий удар* [1, с. 489].

Але використання вищенаведеного значення видається недоцільним з наступних міркувань. По-перше, терміни *preemptive strike* та *preventive strike* є похідними від основоположних термінів, які не є тотожними й мають різні дефініції: *preemptive war* – *випереджальна війна* (воєнні дії на випередження невідворотного нападу чи удару ворога у даний час); *preventive war* – *превентивна війна* (воєнні дії як засіб запобігання неминучому воєнному конфлікту у більш віддаленій перспективі). По-друге, *випереджаючий* – це дієприкметник активного стану теперішнього часу до слова *випереджати*. Ми схилиємось до слова *випереджальний* як перекладного відповідника термінологічних словосполучень з елементом *preemptive*. На користь такого

вибору також свідчать М. І. Сенченко [52],

А. І. Шевцов та О. І. Їжак [64], автори сучасних інформаційно-аналітичних матеріалів військово-політичної тематики.

*The administration of President Bill Clinton, inaugurated in January 1993, shared Bush's fears about the USA becoming bogged down in a quagmire or suffering **politically unacceptable casualties** if it stayed too long [2, с. 184].*

*Адміністрація президента Білла Клінтона, який зайняв цю посаду у січні 1993 року, поділяла побоювання Буша з приводу того, що США могли ще більше загрузнути у трясовині або зазнати **політично неприйнятних людських втрат**, якщо б їхня військова присутність тривала надто довго.*

При перекладі складеного професіоналізму *politically unacceptable casualties* застосовано прийом калькування.

Проаналізовані нами приклади свідчать на користь застосування адаптивних стратегій у разі перекладу текстів інформаційно-аналітичних документів для досягнення адекватності. Практика передачі образних мовних засобів тексту оригіналу необразними мовними засобами у тексті перекладу зумовлена орієнтацією на цільову аудиторію.

2.4. Реферативний переклад періодичних видань – засіб створення військової термінології та документації

Військові та військово-політичні тексти, які щоденно опрацьовує військовий перекладач, надходять у друкованій та електронній формах і за способом видання поділяються на **неперіодичні, періодичні та продовжувані**. Предметом військово-політичних текстів військових та цивільних видань є одні і ті ж військові та суспільно-політичні події, але висвітлюється вони у різний спосіб. Військово-політичні тексти

спеціалізованих видань створюються військовими журналістами – безпосередніми учасниками миротворчої місії. Одним із таких документів є інформаційний листок із добіркою найактуальніших матеріалів, передрукованих з інших видань. Прикладом такого інформаційного листка є *Дейлі Фалькон (Daily Falcon)*, щоденне інформаційне видання *тактичного угруповання Сокіл (Task Force Falcon / TFF)*, яке містить огляд подій за останню добу в провінції Косово та зоні відповідальності Багатонаціональної бригади "Схід".

Якщо ситуація у зоні відповідальності залишається незмінною, без резонансних подій, тоді у відповідних тематичних рубриках таблиці це зазначатиметься за допомогою аббревіатури *NSTR / nothing significant to report (без значних подій)*. Військові тексти ЗМІ є "невід'ємною частиною інформаційних і психологічних операцій, що проводяться паралельно з бойовими діями" [18, с. 53].

Вищенаведене твердження знаходить відображення у способах представлення ворогуючих сторін в залежності від позиції автора чи власників видання. Так, нерегулярні сили, які ведуть збройну боротьбу з власним антинародним режимом чи іноземними "визволителями" (як ЗМІ часто йменують інтервентів та окупантів) можуть називатися повстанцями (*rebels*) або бунтівниками (*rioters*), бойовиками аль-Каїди чи Талібану / (*al-Qaida or Taliban fighters / militants*) або борцями за свободу чи революціонерами (*freedom fighters or revolutionaries*) залежно від ідеології, якої автори публікацій притримуються з ідейних, меркантильних чи інших міркувань.

Так, у публікаціях *Інституту висвітлення проблем війни і миру (Institute for War and Peace Reporting / IWPR)*, який є одним із небагатьох незалежних і незаангажованих видань у сфері військово-політичної публіцистики, трапляються стилістично забарвлені лексичні та фразеологічні засоби мови, що є надто категоричними, як на нейтральну позицію видання. Наприклад, *UN accused of caving in to Khartoum over Darfur* [93].

ООН звинувачують у поступливості Хартуму щодо питань доставки

гуманітарної допомоги у Дарфур.

Значення фразового дієслова *to cave in* у вищенаведеному контексті поєднує в собі елементи таких експресивно-оцінних характеристик як приниження й осуд. Для перекладу цієї стилістично-маркованої лексичної одиниці застосовано лексичну трансформацію – контекстуальну заміну з додаванням слів для експлікації відсутньої фонової інформації.

Не менші труднощі для перекладу зумовлені авторською інтерпретацією спеціальної лексики та використанням стилістичних засобів для увиразнення тексту, наприклад: "... *he mentally prepared for the risk of getting shot by the Taliban or stepping on bombs buried throughout this southern river valley*" [75].

Він був *морально* готовий до ризику отримати кулю від *талібів* або наступити на *одну із мін, які у великій кількості закладені у південній долині ріки*.

У цьому перекладі реченні застосовано змішану лексико-граматичну трансформацію, а саме, контекстуальну заміну (*mentally* – *морально*), заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (*prepared* – *готовий*), конкретизацію із зміною форми числа іменника (*Taliban* – *талібів*), описовий переклад (*throughout* – *які у великій кількості*), специфікацію (*buried* – *закладені*), контекстуальну заміну із додаванням слова та зміну форми числа іменника (*bombs* – *одну із мін*).

Розглянемо тепер уривок статті іншого цивільного неспеціалізованого видання – "Вашингтон пост" (Washington Post) [87] для додаткового унаочнення вищевикладених положень:

American forces are about to find out if their final mission of the eight-year conflict in Iraq – to quell violence along the disputed Kurd-Arab border in the country's north – has produced a lasting foothold (точка опору; опорний пункт; плацдарм) for peace or will dissolve in the shifting sands of a city older than Iraq itself [87].

Американські війська збираються з'ясувати, чи їхні зусилля по

припиненню насильства вздовж спірного курдсько-арабського кордону на півночі країни забезпечили досягнення кінцевої **мети** по створенню міцної **опори** для тривалого миру у восьмирічному іракському конфлікті, чи ці зусилля **розчиняться в рухомих пісках** міста, старішого за сам Ірак.

У спеціальних текстах виділені напівжирним курсивом терміни матимуть інші значення: **Mission** – завдання з'єднання (пункт бойового наказу), **mission** – 1. місія 2. (бойове) завдання / операція 2. службове відрядження; **foothold** – плацдарм; опорний пункт; плацдарм. Пряме значення словосполучення **shifting sands** – рухомі піски, яке не характерне для текстів військово-політичної тематики. У військовій публіцистиці це словосполучення набагато частіше зустрічається у таких його переносних значеннях: **мінлива ситуація; хиткий ґрунт**, наприклад: **the shifting sands of mutual economic and security interests** – **хиткий ґрунт** взаємних економічних та безпекових інтересів.

*Military commanders plan to soon begin **test cases** of withdrawing U.S. soldiers from checkpoints around Kirkuk [87].*

*Військові командири планують найближчим часом почати "**випробне відпрацювання**" по виведенню американських солдатів з о/с КПП, встановлених навколо м. Кіркук.*

В українських військових документах переважно використовуються скорочення о/с (особовий склад) та КПП (контрольно-пропускний пункт), а не їхні повні форми. Застосовано конкретизацію словосполучення "**test cases**" та додано скорочення о/с з метою гармонізації тексту перекладу з нормами українських військових документів.

*Like troops elsewhere along the "**trigger line**", which separates land controlled by the national government in Baghdad and the semiautonomous Kurdish region, they were deployed here a year ago, largely as a peacekeeping force [87].*

*Як і війська, розміщені будь-де уздовж "**лінії потенційної напруги**", яка розмежовує землю під контролем національного уряду в Багдаді та*

напівавтономного курдського регіону, вони були розгорнуті тут рік тому, переважно як миротворчі сили.

Тут професіоналізм "*trigger line*" використовується у значенні "*лінії потенційної напруги*" лише у військовому середовищі, яке описується лише у спеціалізованій літературі, і, наскільки нам відомо, його не зафіксовано в англійських та вітчизняних словниках. Для передачі значення даного професіоналізму застосовано контекстуальну заміну слова *trigger* та словниковий відповідник слова *line*. В іншому контексті *trigger line* може бути терміном. Наприклад, в економічному контексті це буде *контрольна лінія (цінових коливань)*, а в технічному – *крива спрацювання*.

Around Kirkuk, U.S. troops sought to calm tensions between the Iraqi army and the pesh merga – fighters who take their orders from the government in Kurdistan – as well as to hold at bay Islamic extremists seeking to use attacks against both sides to incite a broader conflict [87].

Навколо м. Кіркук американські війська прагнули послабити напруженість між іракською армією і *пеш мерга* – бійцями, які отримують накази від уряду в Курдистані, а також *тримати у страху ісламських екстремістів*, які прагнуть використовувати напади обох сторін для розпалювання більш широкого конфлікту.

Пеш мерга – це етно-військова реальність, що позначає назву курдських партизан в іракському Курдистані, для перекладу якої застосовано транслітерування. Назва маловідомого населеного пункту (м. Кіркук) відтворюється лише у називному відмінку, при цьому бажано уточнювати тип адміністративно-територіальної одиниці. Хоча різноманітні значення фразеологізму *at bay* зафіксовані у сучасних фразеологічних словниках [227, с. 47; 276, с. 34]. Для передачі цього фразеологізму доцільно використати прийом контекстуальної заміни.

Розглядаючи навіть невеликий фрагмент військово-політичного тексту відкритого цивільного видання, ми стикнулися із лексико-граматичними особливостями, які є характерними для такого типу видань і можуть

становити певні труднощі для військового перекладача. До таких особливостей ми відносимо: а) хибне використання військових термінів (без відповідності до їх значення); б) широке використання військових та військово-політичних професіоналізмів, які ще не зафіксовані в англомовних та вітчизняних лексикографічних джерелах; в) використання різноманітних реалій; г) використання сленгізмів та стилістично-забарвлених неологізмів д) використання фразеологізмів, ідіом, фразових дієслів для увиразнення тексту; є) емотивно-оцінні характеристики та маніпулятивні стратегії авторів.

Військовим перекладачам і спостерігачам миротворчих місій щоденно доводиться займатися переглядом та реферативним перекладом зведень повідомлень та відгуків іноземних ЗМІ (у тому числі й інтернет-джерел) про випадки збройних сутичок, нападів, заворушень тощо.

Зазвичай в рамках військово-політичних текстів виокремлюють свої жанри і мовні сфери: військово-наукові тексти, військово-технічні тексти, військово-інформаційні та військово-публіцистичні тексти. Актуальними для нашого дослідження є власне військово-інформаційні та військово-публіцистичні тексти відкритого доступу. Усі вони представлені на сайті Military Analysis Network [99].

Визначення основних стилістичних труднощів, які доводиться долати під час перекладу військово-інформаційних текстів є передумовою вироблення оптимальної стратегії їх подолання. На основі порівняння субмов двох американських військових журналів – "Military Review", який видається командно-штабним коледжем і призначений переважно для старших офіцерів, а також – "Soldiers", популярного ілюстрованого журналу, який адресовано широкій читацькій аудиторії – о/с армії, національній гвардії, вільнайманам та ін., зазначимо, що тексти першого видання характеризуються типовою "статутною" регламентацією й містять велику кількість фахової термінології нього спеціальною термінологією (*perimeter, armored vehicles, organized in depth... кругова оборона, броньовані машини, розташована в глибину бойового порядку*), а у другому рефлексом

неформальних рольових відносин є розмовна тональність [99].

Найбільш значущими періодичними виданнями, які доводиться опрацювати військовим перекладачам миротворчих місій є наступні: "The Blue Helmets: A Review of United Nations Peacekeeping" ("*Блакитні шоломи: огляд миротворчості ООН*") [106], "UN Peace Operations Year in Review" [108], "The Blue Beret" ("*Блакитний берет*") [105], "KFOR Chronicle" ("*Хроніка КФОР*") HQ KFOR [97] та ін.

Журнал "The Blue Beret" є щомісячним виданням *Штабу Військових сил ООН з підтримки миру на Кіпрі / ВСООНК (Headquarters United Nations Force in Cyprus / HQ UNFICYP)*. Серед особливостей текстів цього видання, які можуть становити певні труднощі перекладу, є використання військовими журналістами та іншими дописувачами із числа військового контингенту даної миротворчої місії, професіоналізмів та різноманітних реалій. Проаналізуємо ці особливості текстів журналу на основі нижченаведених прикладів:

More than 100 people commemorated ANZAC day at the World War II cemetery in the area of the buffer zone known as "Wayne's Keep" in the early morning of 25 April [105, с. 14].

Більше 100 чоловік вшанували День пам'яті вояків "АНЗАКу" – корпусу австралійських та новозеландських сил (Australian and New Zealand Army Corps / ANZAC), вранці 25 квітня на кладовищі загиблих у Другій світовій війні воїнів, яке розташоване у районі буферної зони і відоме як "Вейнс Кін" ("Wayne's Keep").

ANZAC – етно-військова реалія, для перекладу якої застосовано прийом адаптивного транскодування з контекстуальним тлумаченням, яке опирається на повну форму аббревіатури: *Australian and New Zealand Army Corps*, а також із додаванням назви мовою оригіналу у повній та скороченій формах. Додавання слів: *the World War II cemetery – кладовище загиблих у Другій світовій війні воїнів; in the area – яке розташоване у районі*. Перестановка слів: *вранці 25 квітня* з кінця речення у його середню

частину. Хоча власна назва "*Wayne's Keep*" може бути перекладена як "укріплення або опорний пункт Вейна". Проте, у таких типах текстів потреби у цьому немає, адже йдеться не про функціонуючий військовий об'єкт, а частину назви кладовища, саме тому застосовано прийом транскрибування із додаванням назви мовою оригіналу.

Журнал "*KFOR Chronicle*" є щомісячним виданням Штабу Сил з підтримки миру у Косово під командуванням НАТО / КФОР (Headquarters NATO-led Kosovo Force / HQ KFOR). Як і попередньо аналізоване видання, "*KFOR Chronicle*" є регіональним журналом, у якому висвітлюються події конкретної миротворчої місії. Розглянемо фрагменти з даного журналу та особливості їх перекладу українською мовою.

Administrative Boundary Line (ABL) адміністративний кордон
[105, с. 26]

Застосовано лексичну трансформацію – конкретизацію з вилученням компонента *Line*.

Kosovo Protection Corps Командування з питань
Training and Doctrine Command бойової підготовки та розроблення
(*KPC TRADOC*) [105, с. 7] доктрини Корпусу захисту Косова.

Kosovo Protection Corps є першою частиною багатоконпонентного терміна і визначається нами як етно-військова реалія, яка утворилась після розпуску у 1999 році *Армії визволення Косова* (*Kosovo Liberation Army / KLA*), яка також є етно-військовою реалією. Для перекладу першої частини нами застосовано лексичну трансформацію – перестановку слова. Друга його частина *Training and Doctrine Command* є американським військовим терміном, який набув поширення у збройних силах інших країн, що дає підстави вважати його денаціоналізованою військовою реалією. Для її перекладу нами застосовано лексичну трансформацію – багатозрядну конкретизацію з декомпресією.

"UN Peace Operations Year in Review" – це щорічне видання Департаменту суспільної інформації ООН, у якому висвітлюються найбільш

значущі події у світі миротворчості, що трапились протягом року.

*An anticipated 4,900 **blue berets** are to be deployed to deter hostilities, reassure the civilian population, enhance the delivery of humanitarian assistance and assist further implementation of the MINURCAT mandate in the fragile and volatile region [108, с. 3].*

*Очікується, що 4900 **блакитних беретів** будуть розгорнуті з метою припинення воєнних дій, відновлення довіри цивільного населення, збільшення гуманітарної допомоги та сприяння подальшому виконанню мандата Місії ООН в ЦАР і Чаді (United Nations Mission in Central African Republic and Chad / MINURCAT) у цьому нестабільному і вибухонебезпечному регіоні.*

*Peacekeepers had come to that war-torn country [Sierra Leone] in 1999, and by 2005 the **blue helmets** had helped the country demobilize, hold democratic elections and embark on a path of peacebuilding [108].*

*Миротворці прибули до цієї понівеченої війною країни [Сьєрра-Леоне] в 1999 році, і до 2005 року **блакитні шоломи** допомогли провести у країні демобілізацію, демократичні вибори і встати на шлях зміцнення миру.*

*After Israel withdrew its forces from Lebanon in 2000, the focus of continuing tensions came to be mostly centred along the Line of Withdrawal (**Blue Line**) that had been identified by the United Nations and that both Israel and Lebanon, despite their reservations, had agreed to respect [108, с. 29].*

*Після того, як Ізраїль вивів свої війська з Лівану в 2000 році, воєнне триваючої напруженості розгорілося вздовж лінії відведення військ (**блакитної лінії**), яка була визначена ООН, і яку Ізраїль та Ліван, незважаючи на свої застереження, погодились поважати.*

Особливості вищенаведених прикладів полягають у використанні авторами текстів стилістично-маркованих синонімів поряд із відповідною термінологічною лексикою. Такі семантичні інновації є результатом вторинної номінації чи переосмислення існуючих значень слів. За результатами досліджень лексико-семантичних процесів, які відбуваються в мові ЗМІ на початку XXI ст., Н. О. Яценко [73] дійшла висновку про те, що

однією з найактивніших моделей метонімічної деривації, засвідчених у сучасних ЗМІ, є найменування сукупності осіб, а у нашому контексті – цілої миротворчої спільноти, за характерним для них головним убором:

blue berets – блакитні берети, *blue helmets* – блакитні шоломи.

Ці слова можна вважати денаціоналізованими реаліями, зважаючи на масштаб їх поширення у світі. Військово-політична реалія *Blue Line* – *блакитна лінія* використовується в офіційних текстових і графічних документах ООН, і в даному контексті також може передаватися як *демаркаційна лінія між Ліваном та Ізраїлем*, якщо в мові оригіналу це поняття буде оформлене у такий спосіб: *Blue Line (Lebanon)*. Термін *line of withdrawal* – *лінія відводу сил (військ)*, який є стандартизованим, на противагу його стилістично-маркованому синоніму *Blue Line*, часто є причиною перекладацьких хиб, і не лише у випадку із перекладачами-початківцями. Такі хиби є наслідком плутанини із іншим подібним терміном: *line of retreat* – *напрямок відходу; шлях відступу*.

"The Blue Helmets: A Review of United Nations Peacekeeping" – це найбільші за обсягом матеріалу щорічні фактологічні огляди миротворчих операцій, які видаються Департаментом суспільної інформації ООН у співробітництві з Департаментом миротворчих операцій ООН. Зазвичай, тексти цього видання просякнуті військовою та політичною термінологією у повному та скороченому вигляді.

2.5. Військовий переклад у забезпеченні потреб номінації нових понять і термінів

У роботі над практичною частиною нашого дослідження, важливими слова відомого вітчизняного мовознавця і лексикографа Т. В. Цимбалюка-Скопненка, який стверджує, що поза словникарським описом лишаються цілі масиви лексики й фразеології та наголошує на гостроті проблеми уніфікації термінології, а також на необхідності повернення питомих українських

мовних засобів, вилучених у тоталітарну добу [61, с. 88]. Ці тези у повній мірі стосуються військової лексикографії та військового перекладу, які є взаємодоповнюючими елементами лінгвістичного забезпечення військ.

Не претендуючи на власну періодизацію, ми згадуємо лише найістотніші лексикографічні видання, автори яких заклали наукові основи військової термінології і лексикографії та започаткували традиції українського військового словництва. Так, у буремні часи збройної боротьби за незалежність (1917-1921 рр.) вийшли друком два видання українського військового статуту: "Правильник піхотинців" (1914 р.) [47] та "Правильник піхотинців. Часть 1. Впоряд." (1918 р.) [48].

За словами Н. О. Яценко, це "перші суто військові кодифіковані джерела української військової термінології" [72]. Так, питання й проблеми формування української військової термінології висвітлювались у "воєнно-літературному журналі "Табір", що видавався у Польщі в період з 1924-го по 1929-й рік для інтернованих вояків Армії УНР. П'ятий розділ цього видання слугував своєрідним термінологічним форумом для його дописувачів, які дискутували з питань створення й унормування української військової термінології. Одним з активних дописувачів термінологічного розділу згаданого журналу був В. Андрієвський, думки якого щодо формування (у тому числі й за допомогою перекладу) й унормування українська військова термінологія не втрачають актуальності й у наші дні. Обстоюючи необхідність формування й дотримання літературної норми української військової субмови, В. Андрієвський підняв питання розмежування термінів *військовий* та *воєнний*, яке досі є причиною великої кількості перекладацьких хиб. У статті "До питання про нашу військову термінологію" (1929 р.) згаданий автор так обґрунтовував свою позицію: "Слово *воєнний* означає те, що тичеться до війни, а слово "*військовий*" – все те, що тичеться до війська". Дослідники воєнної історії України О. І. Гуржій та Р. І. Пилявець спробували дати наукове обґрунтування означеного питання [13; 14], і не в

останню чергу їх спонукала до цього значна кількість перекладацьких огривів, якими рясніли тексти з тематики сучасних локальних конфліктів.

Продовженням українського військового термінотворення, стало видання "Німецького та українського військового словника" (1939 р.), який вийшов друком у Берліні [24]. Словник складається з двох частин – німецько-української та українсько-німецької, і налічує майже 40000 слів. Укладачем цього словника був І. Ільницький-Занкович, також вийшли "Німецький та український летунський словник" (1939 р.) та посібник "Вчімося військового словництва" (1941 р.) [23; 25].

У військовому дискурсі постійно з'являються різного роду інновації, що зумовлено надзвичайно динамічним перебігом військових процесів, в ході яких постає нагальна потреба номінації нових понять.

На думку І. Д. Фаріон [59], словники – це лексико-семантичні кодифікатори. Лінгвістична кодифікація – це суспільні дії щодо збереження норми, цілеспрямоване опрацювання правил і приписів, покликаних сприяти збереженню і науковому оновленню норми. Кодифікація – це прийняття норми. Головними лексичними кодифікаторами є тлумачні, перекладні і термінологічні словники: образно кажучи, вони – лексична конституція мови. [59, с. 107-108].

Актуальним є спрямування на науково-дослідну роботу з розробки словника-мінімуму сучасної військово-політичної термінології у контексті лінгвістичного забезпечення ЗСУ.

Адже лексикон військово-політичної сфери значно поповнюється безпосередніми учасникам миротворчих місій під тиском практичної необхідності. Згаданий науковець запропонував власний варіант методики створення словників субмови бойових документів, призначених для кодування військової інформації, викладання іноземної мови у військових ЗВО, а також для інших цілей прикладної лінгвістики і дослідницької роботи. В основу цих словників покладено лексичний матеріал бойових документів загальновійськового профілю, що охоплює військові підрозділи від

мотострілецького (танкового) батальйону і закінчуючи загальновійськовою (танковою) армією й фронтом.

Так, А. Н. Колгушкін запропонував розпочинати роботу з укладання словника субмови бойових документів із створення картотек словоформ і словосполучень, відбираючи їх за принципом частотності використання. Спираючись на пропозиції вищезгаданого військового лексикографа, а також беручи до уваги специфіку військового дискурсу, ми вважаємо, що потреби військового перекладача диктують необхідність розробки словника з врахуванням особливостей усного перекладу [55, с. 233].

Не позбавлені термінологічних протиріч й військово-політичні терміни миротворчості. Можливим поясненням цього факту є відсутність чіткого визначення миротворчої операції у Статуті ООН. Так, різні підходи до проблем миротворчості як з боку ООН, так і з боку НАТО зумовили одночасне функціонування класифікацій миротворчих операцій ООН та НАТО з певними термінологічними відмінностями. Спробуємо експлікувати ці відмінності за допомогою нижченаведеної класифікації миротворчих операцій у документах ООН та НАТО (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Класифікація <i>миротворчих операцій</i> (<i>peace operations</i>) у документах ООН:	Класифікація <i>миротворчих операцій</i> (<i>peace support operations</i>) у документах НАТО:
<p><i>preventive diplomacy</i> – превентивна дипломатія;</p> <p><i>peace-enforcement operation</i> – операція з примушення до миру;</p> <p><i>peacemaking operation</i> – операція з відновлення миру;</p> <p><i>peacekeeping operation</i> – операція з підтримання миру;</p> <p><i>peace-building operation</i> – операція зі зміцнення миру;</p> <p><i>humanitarian relief operation</i> – операція з надання гуманітарної допомоги.</p>	<p><i>conflict prevention</i> – запобігання конфлікту;</p> <p><i>peace-enforcement</i> – операція з примушення до миру;</p> <p><i>peacemaking operation</i> – операція з відновлення миру;</p> <p><i>peacekeeping operation</i> – операція з підтримання миру;</p> <p><i>peace-building operation</i> – операція зі зміцнення миру;</p> <p><i>humanitarian action</i> – операція з надання гуманітарної допомоги.</p>

Загалом, збірним поняттям в українських законодавчих актах та військових документах є поняття "*миротворча операція*", та "*миротворець*" як суб'єкт цієї діяльності [19]. Ці поняття віддзеркалюють їх англійські варіанти, які водночас представляють збірні поняття: *peacekeeping operation* – *миротворча операція*; *peacekeeping* – *миротворчість/миротворча діяльність*; *peacekeeper* – *миротворець*, які використовуються для позначення певного виду таких операцій (див. вищенаведену класифікацію миротворчих операцій у документах ООН та НАТО).

Питання термінології розглядаються у визначених для таких цілей структурних підрозділах ООН та НАТО. Так, питаннями поповнення й унормування робочої термінології ООН займається *група з питань термінології*, визначена для роботи у постійно діючому *Термінологічно-довідковому відділі (Terminology Team of the Terminology and Reference Section)*. Згаданий відділ виконує переважно контрольні-регулятивні функції з підтримки *Багатомовної термінологічної бази даних ООН "UNTERM"* ("*UNTERM*" – *United Nations Multilingual Terminology Database*) [110] у всесвітній мережі Інтернет, а також займаються лінгвістичним аналізом, унормуванням та уніфікацією термінології шести офіційних мов ООН: англійської, французької, іспанської, російської, китайської та арабської. Переважна більшість словникових статей "UNTERM" представлена номенклатурними назвами, технічними та спеціалізованими термінами, а також виразами, поширеними серед працівників ООН. На даний час термінологічна база "UNTERM" налічує понад 85000 словникових статей.

Одним із пріоритетних напрямків політики Альянсу є процес стандартизації термінології, яка використовується у документації НАТО. Стандартизації термінології розглядається керівництвом Альянсу як один із шляхів досягнення оперативної сумісності та злагодженості дій миротворчих підрозділів з країн-членів та країн-партнерів НАТО [85, с. 3].

Завдання по унормуванню й стандартизації термінології покладено на *Бюро координації термінології НАТО (Office of NATO Terminology Coordination /*

ONTC), яке було створене під егідою *Комітету НАТО зі стандартизації (NATO Committee for Standardization / NCS)*. Бюро керує *Програмою термінології НАТО (NATO Terminology Programme / NTP)* [15, с. 352-353].

Програма термінології НАТО забезпечує механізм унормування і стандартизації термінології, який ґрунтується на положеннях наступних документах:

1. "NATO Policy for Standardization of Terminology" (містить всеохоплюючі принципи стандартизації термінології НАТО);
2. "Directive on the NATO Terminology Programme" (містить опис практичного процесу і обов'язки різних його учасників);
3. "Guidance for the Development and Publication of NATO Terminology" (містить докладні інструкції про те, як записувати терміни, і як їх подавати у ріноманітих лексикографічних виданнях) [74, с. 20].

Усі терміни, які були офіційно затверджені (отримали статус "NATO Agreed") для використання у документації НАТО, поповнюють *термінологічну базу даних НАТО (NATO Terminology Database / NTDB)*. Практичними результатами термінографічної та лексикографічної роботи НАТО є численні словники та глосарії, серед яких найбільш універсальними є: ААР-6(2009) "NATO Glossary of Terms and Definitions" (English and French) [79], ААР-15(2010) "NATO Glossary of Abbreviations used in NATO Documents and Publications" [77]. Обидва глосарії є повторюваними друкованими виданнями, а їх електронні версії щорічно поновлюються з урахуванням нових доповнень та змін до існуючих термінів.

Висновки до Розділу 2

Однією з головних стилістичних особливостей текстів англомовних військових документів поряд зі своєрідністю лексичного складу є специфічна структурно-синтаксична організація висловлювань, що характеризує дану групу військових текстів як один з різновидів офіційно-ділового мовлення. Стилiстичний аспект перекладу англомовної миротворчої документації полягає

у правильному підборі лексико-граматичних засобів, який здійснюється у відповідності із загальною функціонально-комунікативною спрямованістю оригіналу та з урахуванням вітчизняних норм військової документації. Основними прийомами відтворення стилістичних засобів документів оперативного-тактичного рівня, інформаційно-звітних документів та службової кореспонденції є використання повного або часткового відповідника, калькування, описове відтворення, вилучення етноспецифічного компонента й компенсація його нейтральним відповідником.

Врахування стилю оригіналу є необхідною передумовою досягнення адекватності перекладу. Правильний переклад бойових документів, військових термінів та службової кореспонденції передбачає відтворення чітко регламентованих стандартів та передачу стилістичного забарвлення.

Спільною ознакою службової кореспонденції є чітка й стандартизована структура, а також всі риси, які притаманні діловому листу. У разі зіставлення подібних за змістом офіційних запрошень, складених представниками різних за національним складом миротворчих контингентів, ми переконались у відповідності всіх листів єдиному стилістично-структурному еталону.

Інформаційно-довідкові та інформаційно-аналітичні матеріали становлять супутню документацію, без якої не обходиться жодна військова операція. Обидва види документів є неперіодичними виданнями. Згадані документи доцільно групувати за тематичним спрямуванням.

Так, до першої групи відносяться керівні документи. Другу групу становлять різноманітні регулятивно-довідкові документи, які є продовжуваними виданнями. До третьої групи ми відносимо джерела релевантної інформації, що полегшує орієнтування у багатонаціональному середовищі миротворчої місії. Інформаційно-аналітичні документи містять узагальнену інформацію про конкретне проблемне питання певної миротворчої чи військової місії чи кризової ситуації, отриману в результаті всебічного, глибокого і критичного аналізу первинних документів. Їх менш

регламентований стиль викладу може ускладнити вибір перекладачем оптимальних мовних засобів для перекладу стилістично маркованих мовних одиниць, які часто поєднуються із нейтральними мовними елементами для досягнення певної прагматичної мети.

Військові та військово-політичні тексти, які щоденно опрацьовує військовий перекладач, надходять у друкованій та електронній формах, і за способом видання поділяються на неперіодичні, періодичні та продовжувані. На шпальтах цих видань також відображаються нові терміни та професіоналізми, які поповнили військовий лексикон завдяки учасникам боєвих дій. Для перекладу таких новотворів найчастіше використовуються лексико-семантичні трансформації.

Підсумовуючи результати вищенаведеного дослідження, ми можемо з упевненістю стверджувати, що у сучасному перекладознавстві проблема перекладу англomовної військової термінології документації військового характеру ще недостатньо вивчена, а тому потребує ґрунтовного аналізу й подальших досліджень.

Аналіз спеціалізованих перекладних лексикографічних видань та вивчення досвіду провідних вітчизняних та іноземних фахівців у сфері укладання вузькогалузевих словників і глосаріїв, у поєднанні із узагальненням потреб військового перекладача, обумовлюють необхідність створення відповідного словника такого типу: спеціалізований двомовний тлумачно-перекладний словник-довідник. Ми переконані, що саме такий тип словника щонайкраще сприятиме оптимізації практичної діяльності військового.

Перспективними напрямками подальших розвідок є: продовження відбору, перекладу та унормування термінологічних одиниць військової міжнародної тематики; створення онлайн-версії відповідного словника та розміщення його у мережі Інтернет.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Теоретико-методологічними засадами перекладу військових текстів та професійних термінів є: – загальна класифікація військової документації; – аналіз військового дискурсу як фактор розуміння й відповідно, адекватного перекладу термінологічної лексики і військової фразеології.

2. Нами запропоновано визначення військового перекладу, враховуючи ту важливу роль, яку він відіграє на сучасному етапі у системі лінгвістичного забезпечення військового співробітництва, а саме: військовий переклад, як особливий вид міжмовного посередництва, є одним із видів спеціального перекладу, який забезпечує якісне і своєчасне відтворення службової інформації засобами іншої мови в усній та письмовій формі, у мирний та воєнний час.

3. Здійснено систематизацію військових документів ООН та НАТО й створено їх класифікацію, яку доповнено українськими відповідниками назв цих документів. Усі види друкованих та електронних матеріалів, які доводиться опрацьовувати та самостійно створювати українським військовим перекладачам чи офіцерам багатонаціональних штабів миротворчих місії. Проаналізувавши усю сукупність військових матеріалів, ми виокремили чотири види військових документів ООН та НАТО: 1) документи бойового управління; 2) службова кореспонденція; 3) інформаційно-довідкові та інформаційно-аналітичні матеріали; 4) військові та цивільні періодичні видання, які висвітлюють обстановку у зонах конфліктів.

До документів бойового управління військовими контингентами ми зараховуємо наступні типи військових документів: 1) документи з планування операцій; 2) документи з управління військами; 3) звітно-інформаційні документи (а. оперативні звітно-інформаційні документи; б. звітно-інформаційні документи служби тилу).

4. Доповнено предметний поділ військових реалій: 1) національно-військові реалії (військові реалії регулярних збройних сил); 2) денаціоналізовані військові реалії (військові реалії, які були створені в межах національних армій

і стали активно засвоюватись мовами інших народів); 3) етно-військові реалії (військові реалії нерегулярних збройних формувань).

5. У нашій роботі ми спиралися на комплексний підхід до розгляду особливостей перекладу військової документації та термінології, що дало нам можливість з'ясувати найбільш характерні труднощі у роботі з матеріалами військово спрямування та запропонувати для їх подолання найдоцільніші методи, способи та прийоми перекладу у відношенні до кожного аналізованого типу терміну.

В ході роботи ми з'ясували, що якісний переклад військової документації та термінології можливий лише за умов врахування перекладачем всіх чинників, що впливають на прийняття перекладацького рішення. Сюди належать лексико-семантичні, граматичні, жанрово-стилістичні та комунікативно-прагматичні особливості військового перекладу. Важливими є фонові знання, що охоплюють не тільки військову специфіку, а й міжкультурну комунікацію, лінгвокраїнознавство, лінгвістичні основи документознавства.

6. Трансформація є основним способом перекладу військових текстів та термінів. На граматичному рівні найбільш поширеними є комплексна граматична трансформація та змішані лексико-граматичні трансформації. На лексичному рівні – такі різновиди конкретизації, як проста конкретизація, конкретизація з вилученням компонентів. Іншими поширеними прийомами перекладу військових термінологічних одиниць є калькування, контекстуальна заміна та описовий переклад.

7. Для адекватного перекладу документів по управлінню військами, як оперативні плани, бойові накази та часткові розпорядження, необхідно враховувати їх поділ на три функціонально-відмінні комунікативні блоки: інформуючий, інструктуючий та забезпечувальний. Для інформуючого блоку характерними є розповідні речення, для інструктуючого – спонукальні, а для забезпечувального – як розповідні, так і спонукальні. Постійним жанрово-стилістичним компонентом військових текстів є наявність мовних кліше та

вузькогалузевої термінологічної лексики в різних типах військових документів.

Найбільш значущими структурно-композиційними особливостями наділені тексти документів бойового управління та службової кореспонденції. Сукупність мовних та композиційних ознак документів першої групи підпорядкована досягненню мети: спонукання до певних дій та звіт про їх виконання тощо; мета другої групи документів полягає у налагодженні партнерських стосунків, координації спільних зусиль, схваленні чи засудженні дій підлеглих, вітаннях, запрошеннях тощо). Це досягається завдяки а) збереженню у текстах перекладу морфолого-синтакстичних характеристик текстів оригіналу; б) відтворенню у текстах перекладу оригінальних; с) збереженню у текстах перекладу комунікативних блоків оригінальних текстів.

8. Незначна кількість наведених у даному дослідженні прикладів переконливо свідчить про необхідність унормування й стандартизації військових термінів, при цьому не обмежуючись лише англійською мовою. Це, вочевидь, прискорить гармонізацію створюваної нині вітчизняної системи військової термінології із системою стандартизації та кодифікації НАТО, ООН, що в свою чергу сприятиме усуненню із вокабуляру українських миротворців великої кількості узвичаєних перекладацьких хиб, термінів-дуплетів та невдалих кальок з мов-посередників.

9. Відображення професіоналізмів та термінів у спеціалізованих перекладних лексикографічних джерелах вважаємо є недостатнім як в кількісному, так і в якісному відношенні. Очевидно, що сучасні спеціалізовані словники не в змозі повністю забезпечити потреби військових перекладачів у разі опрацювання ними військової документації.

10. Зважаючи на динамічний розвиток військового лексикону, перспективне і логічне продовження нашого дослідження вбачаємо у розробці електронної версії англійсько-українського словника військових термінів за стандартами ООН і НАТО, що уможливить безперервне поповнення його словникових статей.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англо-український дипломатичний словник: Понад 26 000 слів і словосполучень. За ред. І. С. Бика. Київ: Знання, 2006. 579 с.
2. Англо-український фразеологічний словник. Уклад. К. Д. Баранцев. 2-ге вид., випр. Київ: Т-во Знання, КОО, 2005. 1056 с.
3. Балабін В. В. Основи військового перекладу: (англ. мова): [навч. посібник]. Київ: Логос, 2004. 208 с.
4. Балабін В. В., Лісовський В. М., Чернишов О. О. Основи військового перекладу: (англ. мова): [підручник]; [ред. В.В. Балабіна]. Київ: Логос, 2008. 587 с.
5. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу. Київ: Логос, 2002. 314 с.
6. Білан М. Б. Лексико-семантичні проблеми військового перекладу. Київ: Логос, 2010. 244 с.
7. Борисов В. В. Аббревиация и акронимия. Военные и научно-технические сокращения в иностранных языках. Москва. 1972. 320 с.
8. Василенко Д. В. Розвиток словникового складу англійської мови військової сфери ХХ – початку ХХІ століття: Дисертація на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови". Запоріжжя. 2008. 237 с.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Г. Бусел]. Київ : ВТФ Перун, 2005. 1728 с.
10. Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. Лексикология и лексикография: Избр. Труды. Москва. 1977. С. 140-161.
11. Гапонова В. М. Яремчук І. А., Блощинський І. Г. Військовий переклад: Навчальний посібник. Хмельницький: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2006. 440 с.

12. Гукова О. В. Практичний курс військово-спеціальної мовної підготовки: навчальний посібник. Житомир: ЖВІ НАУ, 2010. 320 с.
13. Гуржій О. І., Пилявець Р. Проблемні питання сучасної української воєнної термінології. Воєнні конфлікти другої половини ХХ століття: Зб. наук. статей. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2004. 100 с.
14. Гуржій О., Пилявець Р. Сучасна воєнно-історична та воєнна термінологія: проблемні питання. Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей. Вип. 12. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2009. №12. С. 19-24.
15. Довідник НАТО [Текст]. Брюссель: Відділ громадської дипломатії НАТО, 2006. 383 с.
16. Документи бойового управління. Словник законодавчих термінів: [Електронний ресурс] Нормативні акти України (НаУ). Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.18818.0>
17. Жлуктенко Ю. О., Двухжилов О. В. Проблеми адекватності перекладу. *Теорія і практика перекладу*: Вип. 6. Київ: Вид-во КДУ Вища школа, 1981. С. 85–91.
18. Жуков И. В. Война в дискурсе современной прессы [Електронний ресурс] Лингвистика текста. Политика и идеология. Режим доступу: http://www.teneta.ru/rus/ii/iliazhukov_war.htm.
19. Закон України "Про участь України в міжнародних миротворчих операціях" № 613-XIV від 23.04.1999 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 22, стаття 202.
20. Зацний Ю. А., Янков А. В. Іншомовні запозичення як засоби поповнення інноваційного словникового фонду сучасної англійської мови *Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство*: [міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В. А. Зарва]. Київ: Освіта України, 2009. Випуск 3. С. 186-193.
21. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів: ПАІС, 2007. 228 с.

22. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 215 с.
23. Ільницький-Занкович І. Вчімося військового словництва. Краків, 1941.
24. Ільницький-Занкович І. Німецький та український військовий словник. Берлін: Вид-во Бернгард і Грефе, 1939. 504 с.
25. Ільницький-Занкович І. Німецько-український та українсько-німецький летунський словник. Берлін: Вид-во Бернгард і Грефе, 1939. 205 с.
26. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова Книга, 2002. 564 с.
27. Климзо. Б. Н. Ремесло технического переводчика. Об английском языке, переводе и переводчиках научно-технической литературы. 2-е изд., перераб., доп. Москва: Р.Валент, 2006. 508 с.
28. Колгушкин А. Н. Лингвистика в военном деле (разработка и использование частотных словарей военной лексики) Москва: Воениздат, 1970. 173 с.
29. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства: [Підручник] Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.
30. Крючкова Т. Б. Особенности функционирования и развития общественно-политической лексики и терминологии. Москва.: Наука, 1989. 151 с.
31. Кумеда Ю. ... плюс кодифікація усіх Збройних Сил. *Військо України*. 2007. № 8 (86). Київ. С. 26-29.
32. Курс военного перевода: (немецкий язык): [учебник], Ч. II. [Н. П. Ветлов, Г. М. Стрелковский, Л. С. Азарх, А. И Панфилов]; под ред. Н.П. Ветлова. Москва: Воениздат, 1966. 428 с.
33. Лебедева Т. Б. Динаміка розвитку військової лексичної підсистеми в сучасній німецькій мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ. 2002. 226 с.

34. Лісовський В. М. Військово-технічний переклад: (англ. мова): підручник Том 1. за ред. В. В. Балабіна. Київ: ВІКНУ, 2010. 296 с.
35. Матюша П.А. Франкомовні та румуномовні назви військових структур в українському перекладі: дис. ... канд. наук: 10.02.16. Київ, 2008. 260 с.
36. Миньяр-Белоручев Р. К., Остапенко В. П., Ширяев А. Ф. Учебник военного перевода: Французский язык. Общий курс. Москва: Воениздат, 1984. 447 с.
37. Миньяр-Белоручев Р. К., Остапенко В. П., Ширяев А. Ф. Учебник военного перевода: Французский язык. Специальный курс. Москва: Воениздат, 1984. 391 с.
38. Наконечна Г. Перекладати сильно, стильно і непомильно [Електронний ресурс] *Записки "Перекладацької майстерні 2000-2001"*. Том 3 [упоряд. М. Прокопович] (Центр гуманітарних досліджень Львівського національного університету ім. Івана Франка). Львів, 2002. 60 с. С. 346-353. Режим доступу до журналу: http://www.humanities.org.ua/TW/OR/zmist_OR.htm
39. Нелюбин Л. Л. Перевод боевых документов армии США 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Воениздат, 1989. 270 с.
40. Нелюбин Л. Л., Дормидонтов А. А., Васильченко А. А. Учебник военного перевода: Английский язык. Спец. курс. Москва: Воениздат, 1984. 440 с.
41. Нікіфорова О. Особливості перекладацького супроводження заходів міжнародного військового співробітництва. Тези доповідей "Військова освіта сьогодення та майбутнє". Наукове видання. Київ: ВІКНУ, 2010. С. 259.
42. Ольховой І. О. Основи військового перекладу (французька мова): [підручник заг. ред. В.В. Балабін]. Київ: Логос, 2010. 613 с.
43. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Загальне документознавства: [навч. посібник] Київ: Ліра-К. 2008. 395 с.

44. Паршин А. Теория и практика перевода. Москва. 2000. 203 с.
45. Пашкевич І. Д. Військова стандартизація в Збройних Силах України (стан, запровадження нових підходів, перспектива) [Електронний ресурс]. Центр воєнної політики та політики безпеки (ЦВППБ). 26.04.2010. Режим доступу: <http://defpol.org.ua/site/index.php/uk/arhiv/obonoglyad/1914-2010-04-26-08-52-59>
46. Поберезська Г. Г., Волинець І. М. Лінгвістичні основи документознавства та інформаційної діяльності: [навч. посіб.] [ред. І. Ю. Ющук]. Київ: Знання, 2008. 351 с.
47. Правильник піхотинців. Розділ І. Впоряд. Львів, 1914. 207 с.
48. Правильник піхотинців. Часть І. Впоряд. Київ, 1918. 219 с.
49. Семенчук А. Б. Особливості функціонування англомовних інновацій з ядерними лексемами terror, terrorism. *Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство*: [міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В. А. Зарва]. Київ: Освіта України, 2009. Вип. 3. С. 154-162.
50. Семенчук А. Б. Терорист vs мученик: війна номінацій. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2008. № 4. С. 68-73.
51. Семенчук А. Б. Функціонування лексичних одиниць ЛНАД, АЛ QAEEDA в сучасній англійській мові. *Вісник СумДУ: Зб. наук. праць. Серія: Філологічні науки*. Суми: Вид-во СумДУ, 2006. № 11(95), Т. 2. С. 72-77
52. Сенченко М. Преємптивна війна [Електронний ресурс]. Персонал 2006. № 11. С. 4-17. Режим доступу до журн.: <http://www.personal.in.ua/index.php?idn=62>
53. Спажев Ю. А., Филиппов А. А. Курс военного перевода (английский язык), Ч. I. Москва: Воениздат, 1963. 508 с.
54. Спажев Ю. А., Филиппов А. А., Юрьев Е. А. Курс военного перевода (английский язык), Ч. II. Москва: Воениздат, 1964. 480 с.
55. Стрелковский Г. М. Теория и практика военного перевода: Немецкий язык. Москва: Воениздат, 1979. 272 с.

56. Судзиловский Г.А. Сленг – что это такое? : англ. просторечная воен. лексика. Москва: Воениздат, 1973. 182 с.
57. Тимчук Д. Стандарти НАТО українській армії не по зубах? [Електронний ресурс] "Главред" (незалежне аналітичне агенство). 05.02.2008. Режим доступу: <http://ua.glavred.info/archive/2008/02/05/111040-9.html>
58. Учебник военного перевода. Немецкий язык. Кн. 2. Специальный курс. Р. Л. Ефимов, Б. Л. Бойко, Л. К. Латышев, А. А. Родионов, под ред. Р. В. Ефимова. Москва: Воениздат, 1985. 334 с.
59. Фаріон І. Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (Науково-навчальне видання): [монографія]. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. 328 с.
60. Французько-українсько-англійський словник зовнішніх зв'язків, стратегії та безпеки. Dictionnaire des relations internationales, de strategie et de securité français-ukrainien-anglais / Центр розробки Доктрини застосування Збройних Сил Французької Республіки, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Військовий ін-т / за ред. Р. Гардера та В. В. Балабіна. Київ: Логос, 2006. 231 с.
61. Цимбалюк-Скопненко Т. Рец. на кн. Кровицької О. Українська лексикографія: теорія і практика. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2005. 175 с.
62. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ: Либідь, 2007. 248 с.
63. Шаргай І. Є. Комунікативно-прагматичні особливості французького ділового листа в оригіналі та перекладі Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.16 "Перекладознавство". Київ: ун-т ім. Т.Шевченка. Київ: 1998. 16 с.
64. Шевцов А. І. Їжак О. І. Доктрина Буша: теорія і практика застосування сили [Електронний ресурс] *Стратегічна панорама* 2003. №3. Національний інститут стратегічних досліджень. Режим доступу до журн. : <http://www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/122.htm>

65. Шитова Л. Ф. Брускина Т. Л. English Idioms and Phrasal Verbs. Англо-русский словарь идиом и фразовых глаголов. 3-е изд., Санкт-Петербург. Антология, 2005. 256 с.
66. Янчук С. Відтворення стилістичних параметрів та характеристик англомовного миротворчого дискурсу в українському перекладі. *Нова філологія*. Збірник наукових праць. Запоріжжя: ЗНУ, 2009. № 34. С. 327-332.
67. Янчук С. Морфолого-синтаксичні особливості перекладу англомовних військових документів миротворчих місій ООН та НАТО. *Мовні і концептуальні картини світу*: Зб. наук. праць. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. № 30, С. 249-253.
68. Янчук С. Особливості перекладацького супроводження заходів міжнародного військового співробітництва. *Тези доповідей "Військова освіта сьогодні та майбутнє"*. Наукове видання. Київ: ВІКНУ, 2010. С. 259-260.
69. Янчук С. Переклад англомовної миротворчої військової термінології українською мовою. *Мовні і концептуальні картини світу*: Зб. наук. праць. Київ: КНУ ім. Т.Шевченка, 2009. № 26, Ч. 3. С. 388-393.
70. Янчук С. Переклад як засіб формування, стандартизації та збагачення української миротворчої термінології (На матеріалі англомовної військової документації миротворчих місій під проводом НАТО). *Тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції "Військова освіта та наука: сьогодні та майбутнє"* Том 2.: Наукове видання. Київ: ВІКНУ, 2008. С. 158-159.
71. Яремко Я. П. Формування української військової термінології: Дисертація на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.02 "Російська мова". Дрогобич: Дрогобицький держ. педагогічний ін-т ім. І. Франка, 1997. 164 с.
72. Яценко Н. О. Основні етапи становлення української військової термінології. *Українська мова: наук.-теорет. журн. ін-ту укр. мови НАН України*. Київ: Ін-т укр. мови НАН України, 2007. № 3. С.74-79.

73. Яценко Н. О. Термінологічна лексика в засобах масової інформації початку XXI ст. *Українська термінологія і сучасність*. Київ: КНЕУ, 2009. Вип. VIII. С. 260-265.

74. AAP-03 Production, Maintenance and Management of NATO Standardization Documents. Edition J, Version 1. *NATO Standardization Agency (NSA)*, November 2010. 94 с.

75. Abbot S. Marines in deadly Afghan valley face combat stress [Електронний ресурс] Sebastian Abbot. *Associated Press*. Mar 5, 2011. Режим доступу
http://news.yahoo.com/s/ap/20110305/ap_on_re_as/as_afghanistan_combat_stress

76. Adelman H. Humanitarian Intervention and Peacekeeping. The Ethics of Peacekeeping and Humanitarian Relief. A humanitarian Pragmatic Approach: The Case of Zaire [Електронний ресурс] 48 р. Режим доступу:
<http://pi.library.yorku.ca/dspace-jspui/bitstream/10315/2606/1/H%20A%20Humanitarian%20Intervention%20and%20Peacekeeping%20Humanitarian%20P.PDF>

77. Allied Administrative Publication AAP-15(2010) NATO Glossary of Abbreviations used in NATO Documents and Publications. 25 January 2010. 345 p.

78. Allied Administrative Publication AAP-42(2007) NATO Glossary of Standardization Terms and Definitions. 24 April 2007. 45 p.

79. Allied Administrative Publication AAP-6(2009) NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French). 28 April 2009. 465 p.

80. Anthony A. Pakistan Kills Militants: Tension with U.S. Grows [Електронний ресурс] *Reuters*, September 11, 2008. Режим доступу:
http://news.yahoo.com/s/nm/20080911/wl_nm/pakistan_violence_dc_4

81. Archie W. C. The Interpreter in Peace and War. *The French Review*: Vol. 22, No. 3 (Jan., 1949), pp. 249-255.

82. Bowden M. *Black Hawk Down: a story of modern war*. Penguin Books, 2000. 392 p.

83. Bowyer R. Dictionary of Military Terms. 3rd ed. Macmillan ELT & Bloomsbury, 2004. 280 p.
84. Claytor D. W. United Nations Truce Supervision Organization: History and U.S. Marine Involvement [Електронний ресурс]. 1990. Режим доступу: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1990/CWD.htm>
85. C-M(2003)37 NATO Policy for Standardization of Terminology. North Atlantic Council. 22 May 2003. 7 p.
86. Code of Personal Conduct for Blue Helmets [Електронний ресурс] / UN Conduct and Discipline Unit. Режим доступу <http://cdu.unlb.org/UNStandardsofConduct/TenRulesCodeofPersonalConductForBlueHelmets.aspx>
87. Davis C. A. In Kirkuk, Iraq, a test of U.S. peacekeepers' lasting impact. *Washington Post*. February 8, 2011
88. Field Manual 2-22.3. Human Intelligence Collector Operations. Headquarters, Department of the Army, Washington, DC, 6 September 2006. 384 p.
89. Field Manual No. 101-5. Staff Organization and Operations. Headquarters, Department of the Army, Washington, DC, 31 May 1997. 268 p.
90. Field Manual No. 101-5-1. Marine Corps Reference Publication No. 5-2A. Operational Terms and Graphics. Headquarters, Department of the Army, United States Marine Corps, Washington, DC, 30 September 1997 (unclassified). 340 p.
91. Findlay, Trevor. The Use of Force in UN Peace Operations. SIPRI, Oxford University Press Inc., New York, 2002. 502 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

92. General Guidelines for Peace-keeping Operations. International Training Centre of the ILO, Turin, Italy, 1995. 41 p.
93. Jennings S. UN Accused of Caving In to Khartoum Over Darfur [Електронний ресурс] Special Report by Simon Jennings, Katy Glassborow, Tajeldin Adam, Assadig Mustafa Zakaria Musa. ACR Issue No. 284. *Institute for*

War and Peace Reporting. Jan 7, 2011. Режим доступа: <http://iwpr.net/ru/node/49799>

94. Joint Doctrine. Joint Force Employment. Military Operations Other Than War. J-7 Operational Plans And Interoperability Directorate, March 1997. p. 93.

95. Joint Publication 1-02. Dictionary of Military and Associated Terms. Department of Defense, 12 April 2001, (As Amended Through April 2010). 699 p.

96. Joint Publication 3-0. Joint Operations. U.S. Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff. 22 March 2010. 238 p.

97. KFOR Chronicle. Edition 3. HQ KFOR: Pristina, Kosovo. March 31, 2008. 31 p.

98. Luttwak E., Stuart L. Koehl. The Dictionary of Modern War. N.Y.: Gramercy Books, 1998. 680 p.

99. Military Analysis Network [Электронный ресурс] Official Periodicals. Режим доступа: <http://www.fas.org/man/pubs.html>

100. NATO Handbook. Public Diplomacy Division Brussels, Belgium, 2006. 400 p.

101. Olonisakin F. Lessons Learned from an Assessment of Peacekeeping and Peace Support Operations in West Africa. Kofi Annan International Peacekeeping Training Centre, PMB CT 210, Cantonments, Accra, Ghana, 2008. 55 p.

102. Robertson N. Explosions, gun battle break out near peace meeting in Afghanistan [Электронный ресурс] CNN, June 2, 2010. Режим доступа: <http://edition.cnn.com/2010/WORLD/asiapcf/06/02/afghanistan.peace.jirga/index.html>

103. STANAG 2066. [Электронный ресурс] NATO Standardization Agreement: Layout for Military Correspondence. NATO Standardization Agency. Режим доступа: <https://standards.globalspec.com/std/723400/STANAG%202066>

104. STANAG 6001 NTG (Edition 3). NATO Standardization Agreement: Language Proficiency levels. NATO Standardization Agency, 20 February 2009. 21 p.

105. The Blue Beret. April/May. Public Information Office HQ UNFICYP: Nicosia, Cyprus. 2008. 20 p.

106. The Blue Helmets: A Review of United Nations Peacekeeping. United Nations Reproduction Section, New York, 1996. 777 p.

107. Torikai K. Voices of the invisible presence: diplomatic interpreters in post-World War II Japan. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009. 197 p.

108. UN Peace Operations: Year in Review 2008. United Nations Department of Public Information: New York. February 2009. 52 p.

109. United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines. NY.: United Nations DPKO and DFS, 2008. 100 p.

110. UNTERM [Электронный ресурс] United Nations Multilingual Terminology Database. Режим доступа: <http://unterm.un.org>

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура загальної частини бойового наказу

1. Situation	Обстановка
a. Enemy Forces	Противник
b. Friendly Forces	Свої війська або дружні сили
c. Attachments and detachments	Додаткові і виведені з підпорядкування частини або підрозділи
d. Assumption	Припущення (лише для оперативного плану (OPLAN))
2. Mission	Завдання з'єднанню або частині
3. Execution	Завдання підпорядкованим частинам / підрозділам
a. Concept of operation	Задум бою чи операції (в цьому підпункті зазначається рішення командира на ведення бою чи операції) і зазначаються наступна інформація:
(1) Maneuver	Етапи операції або бою
(2) Fires or Fire support	Вогнева підтримка
(3) Reconnaissance and Surveillance	Бойова розвідка та спостереження (У цьому підпункті роз'яснюються план розвідки та спостереження, а також пояснюється яким чином він пов'язаний із основним задумом операції. Може також міститись у додатку L, якщо необхідно.)
(4) Intelligence	Аналітична розвідка (інформаційно-аналітичні та планові елементи) (Вказується концепція системи розвідки для забезпечення схеми маневру. Визначається пріоритетність зусиль по аналізу оперативної обстановки (situation development), визначенню цілей (targeting) та оцінці втрат (battle damage assessment / BDA). Вказується пріоритетність забезпечення маневрених підрозділів та контррозвідувальних заходів (counterintelligence / CI). Дається посилання на додаток В (Розвідка), якщо необхідно.
(5) Engineer	Інженерне забезпечення
(6) Air Defense	Протиповітряна оборона (ППО)

(7) Information Operations	Інформаційні операції
b. Tasks to maneuver units	Завдання маневреним підрозділам
c. Tasks to combat support units	Завдання підрозділам бойового забезпечення
(1) Intelligence	Розвідка (у Додатку В (Розвідка)) (у цьому підпункті також вказується способи застосування безпілотних літальних апаратів (unmanned aerial vehicles / (UAVs) місця встановлення відеотерміналів з дистанційним управлінням (remotevideoterminals)).
(2) Engineer	Інженерне забезпечення
(a) Engineer units, priorities of work	Інженерні підрозділи, пріоритети виконання робіт
(b) Environmental considerations	Екологічні міркування (у процесі планування операції беруться до уваги можливі фактори негативного впливу на навколишнє середовище)
(3) Fire Support (Annex D)	Вогнева підтримка
(a) Air support	Повітряна підтримка
(b) Field artillery support	Вогнева підтримка польової артилерії
(c) Naval gunfire support	Вогнева підтримка корабельної артилерії
(d) Fire support coordinating measures	Заходи координації вогневої підтримки
(4) Air Defense (Annex G)	Протиповітряна оборона (ППО)
(a) Organization for combat	Розподіл сил і засобів для бою
(b) Missions	Завдання
(c) Priorities for protection	Пріоритети для захисту
(5) Signal (Annex H)	Зв'язок (Додаток H (Зв'язок))
(6) NBC (Annex J)	РХБ захист (Додаток J (РХБ захист))
(7) Provost Marshall (PM) (Annex K)	Начальник воєнної поліції (Додаток K (Військова поліція))
(8) Psychological Operations (PSYOP) (Reference – Annex R if used)	Психологічні операції (Дається посилання на додаток R при їх проведенні)
(9) Civil-Military Operations (Reference – Annex U if used)	Військово-цивільні операції (Дається посилання на додаток U при їх проведенні)
d. Coordinating instructions	Розпорядження по взаємодії (у цьому пункті записуються інструкції, що

	стосуються двох чи більше підрозділів, але не повинні дублювати постійно діючі інструкції (SOPs)
(1) Time or condition when a plan or an order becomes effective	Час та умови, за яких план або наказ вступає в силу
(2) Commander's critical information requirements (CCIR)	Вимоги командира щодо важливої інформації
(a) Priority intelligence requirements (PIR)	першочергові потреби у розвідувальних даних
(b) Essential elements of friendly information (EEFI)	Основні дані про свої сили та засоби
(c) Friendly force information requirements (FFIR)	потреби (командування) в інформації про оперативні спроможності дружніх сил
(3) Risk reduction control measures	Заходи по контролю за рівнем ризику
(4) Rules of engagement (ROE)	Правила застосування (збройної) сили (можуть також міститись в окремому додатку)
(5) Environmental considerations	Екологічні міркування (у процесі планування операції беруться до уваги можливі фактори негативного впливу на навколишнє середовище)
(6) Force protection	захист військ
(7) Any additional coordinating instructions	Інші додаткові координуючі інструкції
4. Service support	Тилове забезпечення
a. Support concept	Концепція тилового забезпечення
b. Materiel and services	Матеріально-технічне забезпечення та обслуговування
c. Medical evacuation and hospitalization	Медична евакуація та госпіталізація
d. Personnel support	Забезпечення особового складу
5. Command and signal	Управління та зв'язок
a. Command	Організація управління
b. Signal	Організація зв'язку (у цьому пункті записуються <i>оперативні інструкції по зв'язку (signal operation instructions / SOI)</i> інструкції, що стосуються двох чи більше підрозділів, і не повинні дублювати постійно діючі інструкції (SOPs))

Acknowledge:

Підтвердити отримання: (Прикінцева частина наказу, включає інструкції по підтвердженню отримання наказу чи плану відповідними адресатами. Підтвердження отримання може бути достатнім у вигляді цього самого слова або за допомогою посилання на номер документа. Підтвердження отримання плану чи наказу також означає його розуміння.)

Name (Commander's last name)

Ім'я (Командира)

Rank (Commander's rank)

Звання (Командира)

Official:

Офіційне завірення:

(підтверджує достовірність документа і вказується лише у тому випадку, коли документ не підписаний відповідальною посадовою особою)

Annexes:

Додатки:

(Вказуються у визначеному порядку. Якщо який-небудь додаток не використовується, то поряд із літерою такого додатку робиться відповідна нотатка – *not used*)

Distribution:

Розсилка:

[89, с. 179-181]

(У кінці документа вказується перелік адресатів, яким він направляється)